

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

О. М. КАПУСТЮК, І. В. ПЕТРЕНКО

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ
ГРОМАДСЬКІСТЮ
ПРОФІЛЬНОЇ 12-РІЧНОЇ ШКОЛИ**

Методичні рекомендації

Київ-2021

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПОЛІТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

О. М. КАПУСТЮК, І. В. ПЕТРЕНКО

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ
ПІДТРИМКИ ГРОМАДСЬКІСТЮ
ПРОФІЛЬНОЇ 12-РІЧНОЇ ШКОЛИ**

Методичні рекомендації

Київ – 2021

УДК 316.6:37:001.895

Капустюк О. М., Петренко І. В. Забезпечення соціально-психологічної підтримки громадськістю профільної 12-річної школи : методичні рекомендації / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Київ, 2021. 53 с.

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту соціальної та політичної психології НАПН України,
протокол № 13 від 28 жовтня 2021 року

Рецензенти:

Я. О. Гошовський, доктор психологічних наук;

І. В. Остапенко, кандидат психологічних наук

Методичні рекомендації підготовлено за результатами виконання наукової роботи за темою «Соціально-психологічне забезпечення підтримки педагогічною спільнотою та громадськістю реформ у сфері загальної середньої освіти». Проаналізовано причини, спрогнозовано наслідки, визначено ресурси запровадження профільного навчання. Представлено комплекс соціально-психологічних засобів з оптимізації спілкування учасників процесу реформування освіти. Описано прийоми запобігання виникненню упереджених ставлень до профілізації старшої школи.

Адресовано психологам-практикам, соціальним педагогам, управлінцям, викладачам, студентам, а також представникам ЗМІ, громадським організаціям та широкому колу зацікавлених цією проблематикою читачів.

УДК 316.6:37:001.895

© Капустюк О. М., Петренко І. В., 2021

© Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП. Навіщо нам підтримувати профільну освіту, а нашим дітям її здобувати _____	4
РОЗДІЛ I. Профільна 12-річна школа: напрями та форми соціально-психологічної роботи з її підтримки _____	6
1.1. Робота з представниками місцевих громад: розуміння необхідності профілізації школи задля покращення життя спільноти _____	7
1.2. Робота з учителями: набуття майстерності і сприяння професійній самореалізації учнів _____	9
1.3. Робота з батьками: допомога в розкритті неповторної індивідуальності дитини _____	11
1.4. Робота з учнями: можливість стати відповідальним за своє професійне майбутнє _____	12
1.5. Робота з представниками ЗМІ: необхідність поширення позитивного досвіду профілізації старшої школи _____	13
РОЗДІЛ II. «Скарбничка» психолога і соціального педагога: психологічний інструментарій забезпечення підтримки профільної 12-річної школи _____	15
2.1. Як розпочати дискусію: комунікативні вправи _____	15
2.2. Соціально-психологічні засоби підтримки профільної школи та їх застосування в практичній роботі фахівця _____	18
ГЛОСАРІЙ _____	49
КОРИСНА ЛІТЕРАТУРА _____	51

ВСТУП

Навіщо нам підтримувати профільну освіту, а нашим дітям її здобувати

Не вірте тим, хто стверджує, ніби освіта – привілей людей вільних, а вірте філософам, які кажуть, що тільки освічені люди вільні.

Епіктет

Найкраще, що ми можемо зробити для наших дітей, для їхнього майбутнього, – це зробити їх щасливими та вірити в них, підтримуючи в пошуках самих себе. Щаслива дитина окрилена, вона відкрита для нового досвіду, їй усе цікаво, вона пізнає світ, вбираючи в себе знання без надмірних зусиль, водночас маючи простір і час для того, щоб бути просто дитиною і насолоджуватися життям. А віра й підтримка дорослих дають необхідні їй ресурси для розвитку і подальшої самореалізації.

Першими, хто несе відповідальність за становлення гармонійної особистості дитини, є батьки, а далі, на певному етапі, важливу роль на цьому шляху починає відігравати й школа. Якою ми бачимо сьогоденну школу для наших дітей? Чи з радістю й бажанням уранці вони йдуть до школи? Чи щасливі вони? І найголовніше – з яким багажем вони виходять у світ самостійного життя?

У традиційній школі вчитель, як наставник, завжди правий, а оцінка його роботи, як правило, спирається на зовнішні презентаційні показники, а не співпрацю з дитиною та її особистий успіх. Діти ж переважно навчаються відповідати одному стандарту без урахування їхніх власних особливостей і бажань: уся увага зосереджена на академічних дисциплінах, й учні, яким не вдається опанувати їх на високому рівні, а саме запам'ятовувати й відтворювати інформацію, вважаються «нерозумними». Відповідальність за неуспішність покладається переважно на дитину. До того ж така перевантаженість унеможлиблює об'єктивну оцінку власних можливостей, здібностей і знань, формування вміння приймати оптимальні рішення, зокрема і щодо здобуття освіти та майбутньої професійної діяльності. Відповідно, про який інтерес, мотивацію до навчання, належний рівень національної свідомості, достатню життєву компетентність та самовизначення може тут ітися, а отже, і про успішний старт у доросле життя? НУШ ставить перед освітою запит щодо якості людського потенціалу та рівня освіченості й культури всього населення.

До того ж українці завжди обирали й обиратимуть для себе європейські цінності, які потребують заміни авторитаризму на соціально орієнтоване суспільство та зміни ціннісно-світоглядних уявлень особистості щодо себе і щодо свого призначення. Тож виникає необхідність перегляду підходів до визначення стратегічних і глобальних цілей шкільної освіти, її завдань, формування змісту, організації педагогічного процесу. А в старшій школі, де

завершується формування цілісної картини світу, перестановки акценту зі знань спеціаліста на його людські, особистісні якості, які постають водночас і як мета, і як засіб його підготовки до майбутньої професійної діяльності.

Якість освіти є умовою стійкого розвитку соціуму. Тож головний виклик, що постав перед нею сьогодні і який має вирішити реформа, – це орієнтованість освіти на життя (Концепція «Нова українська школа», 2016). Сучасна школа має дати учням не лише певні знання, уміння і навички, а й виховати соціально зорієнтовану та громадсько-активну особистість, що буде основою для її успішності в житті. Саме в школі учні мають здобути знання, що надалі дадуть їм змогу орієнтуватися в розмаїтому середовищі професій і зробити свій вибір. Профільне навчання покликане створити умови для забезпечення професійної орієнтації учнів на майбутню діяльність, встановлення наступності між загальною середньою і професійною освітою, самоствердження та самореалізації кожної особистості відповідно до її індивідуальних нахилів, можливостей, здібностей і потреб, особистості, яка вміє критично мислити, використовувати здобуті знання і вміння та прагне до розбудови на якісно новому рівні свого життя й життя своєї країни.

РОЗДІЛ І. Профільна 12-річна школа: напрями та форми соціально-психологічної роботи з її підтримки

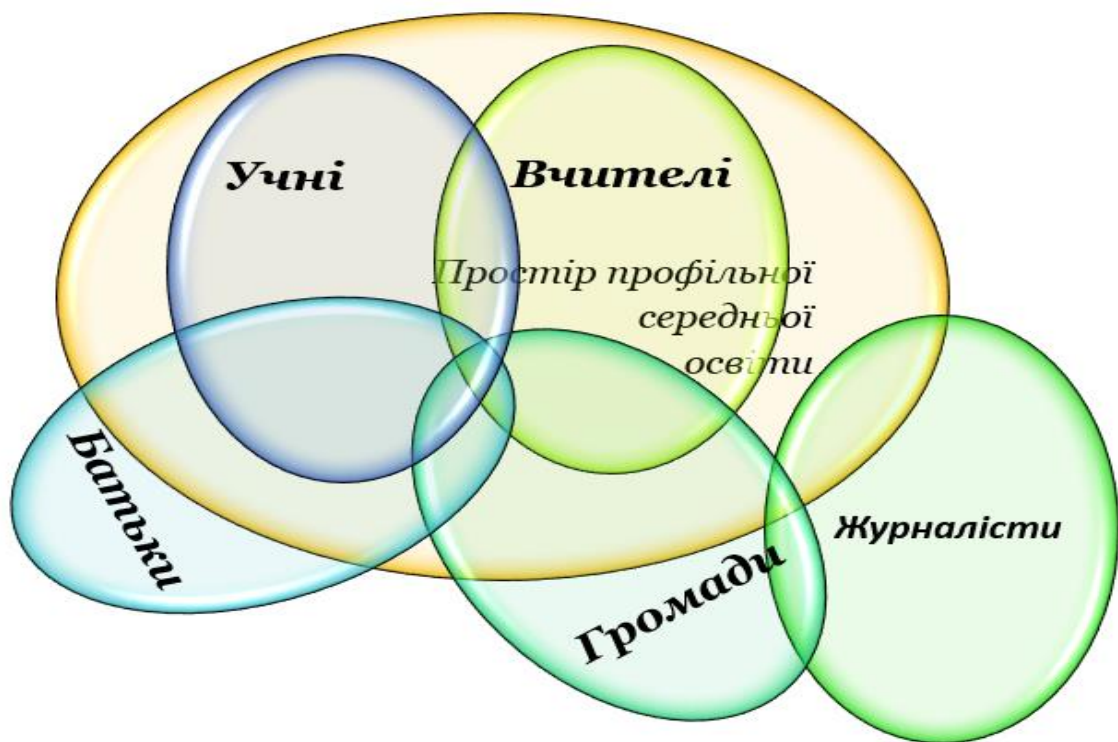
Школа поступово може створити такий тип суспільства, який нам хотілося би бачити. Впливаючи на розум у цьому напрямку, ми поступово змінили б і доросле суспільство.

Дж. Дьюї

Початок ХХІ століття став часом освітніх реформ, спрямованих на зміни в системі освіти, головною метою якої є виховання сучасного громадянина та його підготовка до життя й діяльності в демократичному суспільстві. І школа як соціальний інститут (Ткаченко & Ковальчук, 2014). має важливе значення для майбутнього, адже створює простір можливостей для молодих поколінь напрацьовувати певні знання та вміння, необхідні для життя саме тут і зараз, на цьому історичному етапі розвитку суспільства, визначаючи, яким воно буде в майбутньому.

Для того щоб випускники шкіл були справді ефективними громадянами суспільства, одним з найважливіших завдань сучасної української освітньої спільноти має стати інтегрування демократичних цінностей у кожний аспект шкільного життя та організація ефективної профільної школи, яка є носієм надбань та пріоритетів розвитку територіальної громади, а громада – утіленням її результатів. Розуміння процесів інтеграції освіти та громадського розвитку має стати основою профільного навчання.

Отже, розуміючи важливість соціально-психологічної підготовки громадськості до підтримки освітніх змін загалом і 12-річної профільної школи зокрема, було розроблено методичні рекомендації для попередньо визначених цільових груп, що впливають як на якість освітнього процесу, так і одна на одну. Це: учителі як основна рушійна сила профілізації освітнього процесу, батьки як замовники освітніх послуг для своїх дітей, учні як споживачі освітніх послуг 12-річної профільної школи, громади як замовники спеціалістів певних професій залежно від регіональних потреб та журналісти (представники ЗМІ), що створюють образ нової 12-річної профільної школи (рис. 1).

Рис. 1. Взаємовплив цільових груп у просторі 12-річної профільної шкільної освіти

Методичні рекомендації окреслюють напрями роботи із цими групами як її стейкхолдерами та містять опис вправ і методів, що можуть бути використані під час проведення відповідних заходів.

1.1. Робота з представниками місцевих громад: розуміння необхідності профілізації школи задля покращення життя спільноти

Навчитись – це повірити в переміну.

Пауло Фрейре

Згідно з Положенням про освітні округи і опорні заклади освіти (Про затвердження Положення про освітній округ і опорний заклад освіти, 2019), одним із способів запровадження профільного навчання є створення освітніх округів, що охоплюють освітніми послугами територію більшу ніж одна адміністративно-територіальна одиниця. Тобто профільне навчання має регіональний характер, що сприятиме більш раціональному та ефективному використанню наявних у кожній окремій громаді ресурсів. Окрім більших можливостей для підтримки матеріально-технічної бази закладів освіти, організацію якісного профільного навчання слід також розглядати і як невід’ємну частину стратегії розвитку самої громади.

У багатьох країнах саме школи стають важливими каталізаторами змін та процвітання у своїй місцевості. Адже школи інтегровані в життя місцевої

спільноти і вважаються центрами громадських подій, вони ініціюють усіх інтересантів (учнів, їхні сім'ї та членів громади) до участі в процесі ухвалення рішень щодо питань, з якими стикається місцева громада, є ресурсом для конструктивної співпраці з представниками місцевої громади (Товкало, 2014.2).

У Національній доктрині розвитку освіти України також зазначено, що сучасна система управління освітою має враховувати регіональні особливості. Профіль навчання має визначатися з огляду на освітні потреби замовників освітніх послуг (здобувачів освіти, їхніх батьків) та зумовлюється соціокультурною і виробничою інфраструктурою відповідного регіону та майбутніми життєвими планами здобувачів освіти. Тож громада і держава є співучасниками у вирішенні питань щодо стратегії реформування освітнього процесу, контролю його якості та підготовки кадрів, яких бракує сьогодні для розвитку кожної окремої громади, тощо.

Для того щоб співпраця з упровадження в життя профільної 12-річної школи була плідною та конструктивною для кожної громади, її представники мають уже сьогодні розуміти, що таке впровадження не є тягарем, а за умови правильної організації процесу може стати поштовхом до розвитку, новою силою, що перетворюється в нову якість життя. Така перспектива оприявнюється завдяки налагодженню контакту з активною учнівською молоддю ще до завершення її навчання в процесі організації різноманітних заходів, спільних проєктів, що реалізуються разом з громадою. Отже, у школі будуть розбудовуватися необхідні умови для формування у дітей почуття причетності, що сприятиме надалі формуванню бажання залишитися й бути корисними саме тут, відчувати успіх від власних досягнень (Капустюк & Пастушенко, 2021.3).

Робота з громадами щодо забезпечення підтримки профільної 12-річної школи може бути організована за такими напрямками:

- забезпечення відповідними знаннями через засвоєння специфічних соціально-психологічних засобів, спрямованих на активізацію партнерської взаємодії між представниками місцевої громади та профільної 12-річної школи, виявлення потенційних можливостей такого співробітництва для майбутнього розвитку громади;

- проведення опитувань, спрямованих на з'ясування та вирішення питань, що постають перед кожною конкретною громадою у зв'язку з налагодженням партнерства з профільною школою;

- підтримка в розробленні та впровадженні проєктів, спрямованих на активну співучасть у житті громади учнів (як майбутніх спеціалістів за набутих під час навчання профілем) та інших стейкхолдерів освіти (як зацікавлених сторін у розвитку учнів і громади загалом) (Капустюк & Пастушенко, 2021.3).

1.2. Робота з учителями: набуття майстерності і сприяння професійній самореалізації учнів

Посередній учитель розповідає. Хороший учитель пояснює. Чудовий учитель показує. Геніальний учитель надихає.

Вільям Уорд

Переформатування сьогоденного навчання на профільне передбачає зміну вимог до професійної підготовки вчителів: насамперед до їхньої педагогічної компетентності, ерудиції та загальної культури. Профілізація потребує такого вчителя, який здатний генерувати інноваційні ідеї, проявляє професійний інтерес до розроблення й реалізації нових навчальних програм, володіє високим інтелектуальним потенціалом та науковою компетентністю, різними методами активізації пізнавальної діяльності учнів на уроці; має ґрунтовну методичну підготовку; проводить разом з учнем пошуково-дослідницьку роботу; зміцнює й розвиває емоційно-мотиваційну сферу підлітків, підтримує умови для його самовизначення, самореалізації та всебічного розвитку як особистості і найвищої цінності суспільства. Учитель уже не є тим єдиним і головним джерелом інформації, а насамперед виконує роль організатора самостійної роботи учнів та їхнього консультанта (Готовність...).

Тож суспільству потрібні вчителі, які б сприйняли зміни, що відбуваються в освіті, трансформували в собі нову освітньо-світоглядну парадигму і працювали на рівні вимог часу (Сотніченко). Нові підходи до організації освіти у старшій школі, її переструктурування зумовлюють також і потребу в подальшій модернізації системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, визначальною метою якого для роботи в старшій профільній школі є досягнення належного співвідношення між соціальними вимогами до професійної діяльності педагога в умовах профілізації навчання і рівнем його підготовки до виконання професійних функцій. Така підготовка і перепідготовка потребують певного рівня сформованості мотиваційно-вольового, когнітивно-методичного, операційно-технологічного, комунікативно-організаційного та оцінно-рефлексивного компонентів і можливі за умови активно-позитивного ставлення до змін як в освіті загалом, так і у своїй професійній діяльності зокрема.

Отже, ставлення педагогів до освітньої реформи залежно від її змісту та характеристик постає як чинник, що сприяє формуванню готовності її (реформу) підтримати, активізує та спрямовує особистість на саморозвиток, самовдосконалення професійних компетентностей і подальшу реалізацію особистісного потенціалу в царині педагогіки, або стає чинником, що ускладнює подальшу професійну діяльність (Капустюк & Пастушенко, 2021.1; Капустюк & Пастушенко, 2021.2).

А проте позитивне ставлення до нововведень не завжди гарантує дії, спрямовані на самореалізацію та підтримку освітньої реформи. Серед чинників, що призводять до виникнення психологічних бар'єрів у педагогів, нестача потрібної інформації, невизначеність інтересів, незнання своїх здібностей, вплив оточення, збільшення зони відповідальності, різного роду упередження, вікові особливості особистості, низький рівень психологічної готовності до певної діяльності тощо. Також потрібно враховувати, що залучення педагога в процес реформування часто відбувається без урахування його професійної та особистісної готовності до інноваційної діяльності. Тим паче, що профілізація старшої школи потребує досить ґрунтовної роботи щодо самоосвіти й особистісного зростання, пов'язаних з переглядом свого ставлення до процесу навчання й ролі вчителя та учня в освітньому процесі вже сьогодні. До того ж треба враховувати момент поєднання інноваційних програм з державними програмами навчання і виховання учнів, які не охоплені освітньою реформою, тобто зважати на співіснування різних педагогічних концепцій, що для більшості вчителів справді є проблемою, особливо для тих, хто працює вже не один десяток років. Тому є гостра потреба в обґрунтуванні та втіленні системи соціально-психологічних заходів, спрямованих на формування психологічної готовності персоналу освітніх закладів до таких змін (Капустюк & Пастушенко, 2021.1; Капустюк & Пастушенко, 2021.2).

Соціально-психологічна робота з учителями щодо підтримки профільної 12-річної школи має бути забезпечена постійною інформаційною і психологічною підтримкою та відповідними соціально-психологічними засобами щодо організації належних заходів. Ідеться про створення та впровадження соціально-психологічних програм підготовки та супроводу персоналу освітніх закладів; організацію семінарських занять, експериментальних творчих груп, тренінгів та навчальних пролонгованих програм як окремо для вчителів, так і спільних з представниками громад, школярами та їхніми батьками. Це має додатковий ефект консолідації учасників в їхніх активних діях щодо змін у власній школі та освіті загалом, а також дає змогу під різними кутами поглянути на нововведення та сприяє формуванню відчуття причетності у кожного, що, власне, і створює атмосферу безпеки, яка вибудовується на основі розуміння, що вони, учителі, не залишилися наодинці зі своїми проблемами.

1.3. Робота з батьками: допомога в розкритті неповторної індивідуальності дитини

Батькам потрібно стільки ж слухати своїх дітей, скільки ті слухають їх: «Перший обов'язок любові – слухати».

Пауль Тілліх

Одне з найголовніших завдань й умінь свідомого батьківства – це налаштування «на хвилю» своєї дитини: бачити в ній особистість з її власними мріями, особливостями, потребами і здібностями, бути поруч з нею на шляху дорослішання, допомагати й радити за потреби, радіти її великим і малим успіхам. У підлітковому віці це завдання ускладнюється, з одного боку, через психологічні особливості дитини, а з другого – через активізацію її запитів щодо набуття здатності до самостійного життя, основою якого і має стати професійна освіта. Тут важливо вміти бути потрібними дитині, вловлюючи найменші зміни в її настрої, надавати підтримку для саморозуміння й самопізнання, адже вона обирає для себе не лише професію, а щось більше – певні умови й безпеку праці, власний дохід, середовище спілкування, свій шлях, а загалом – бажану якість життя. Але батьки часто вважають, що відповідальність за освітній процес лежить лише на відповідних закладах, а тому не можуть бути саме тією підтримкою, яка потрібна їхній дитині, залишаючись поза її шкільним світом і не маючи цілісної картини, адже не володіють усіма ресурсами, що можуть допомогти розкритися потенціалу та здібностям дитини.

Коли в педагогічних колах заходить мова про якість освіти та її чинники, одним із перших постає запитання: «Наскільки участь батьків у навчально-виховному процесі впливає на його якість?». Щоб відповісти на це запитання, маємо розуміти: у чому саме полягає участь батьків в освітньому процесі, які хочуть і намагаються бути підтримкою для своїх дітей. Отже, участь батьків у житті школи – це активне і свідоме користування освітніми послугами; вони беруть участь в обговореннях і залучаються до ухвалення рішень щодо своєї дитини; висловлюють свою думку щодо освітнього розвитку і готові до діалогу; відіграють важливу роль в організації життя школи та наданні послуг; батьки працюють спільно з педагогами школи; беруть участь в ухваленні рішень, які стосуються їхніх дітей, або впливають на такі рішення; батьки відіграють активну роль у житті своїх дітей та функціонуванні школи (Товкало, 2014.1). І тоді відповідь однозначна: батьки – це важливі, необхідні й цінні партнери в процесі навчання учнів. Партнерство і відкрита комунікація з батьками є суттєвими і критичними елементами в забезпеченні якості освіти учнів. Головне – щоб вони побачили себе як законних представників прав та інтересів своїх дітей, замовників їхньої освіти, визнавали себе рівноправними партнерами у вирішенні питань, які стосуються їхніх дітей, опанували роль адвокатів власних дітей та громадян власної громади. Тож, заручившись їхньою активною підтримкою

щодо 12-річної профільної школи, з'явиться можливість забезпечити спільну роботу школи і батьків, щоб допомогти дітям і молодим людям розвинути свій потенціал, діставати задоволення від життя й набувати максимально різноманітного життєвого досвіду. Участь батьків допоможе гарантувати розвиток саме тієї профільної школи, якої потребують їхні діти, з урахуванням регіональних потреб, а отже, надання освітніх послуг учням відбуватиметься якнайкраще.

Також формування нової позиції батьків, як співзамовників освіти дітей, відновить втрачену останнім часом довіру батьків до фахівців шкільної галузі та місцевої влади (Перспективні форми дошкільної освіти в Україні, 2019). Вони мають стати повноцінними учасниками освітнього процесу, загорітися цим «життям єдності» зі школою і громадою, відчутти себе важливою ланкою процесу зі своєю зоною відповідальності, відчуттям причетності до прогнозування і творення майбутнього своєї дитини і громади та простором для внутрішнього задоволення. Процес такої активізації є різнобічним, тому і громаді, і педагогам, і батькам, і, звісно, учням потрібно показати переваги спільного буття та шляхи досягнення спільних цілей, провести відповідне навчання для кращого розуміння одне одного та створення підґрунтя для їхньої подальшої спільної роботи. Цікавими будуть також і групи усвідомленого батьківства, і різноманітні види дитячо-батьківських груп, які обов'язково мають передбачати просвітницьку діяльність з підвищення батьківської компетентності та формування батьківської впевненості. Такі групи також є дієвим інструментом залучення батьків до спільної справи та підвищення батьківського потенціалу.

1.4. Робота з учнями: можливість стати відповідальним за своє професійне майбутнє

*Якщо людина не знає, до якого порту вона
пливе, жоден вітер не буде для неї попутним.*

Сенека

Безперечно, реформування в освіті має якісно змінити ставлення учнів до навчання, допомогти старшокласникам зорієнтуватися на ринку праці, уникнувши низки помилок, зумовлених нав'язливим вибором професії. Сьогодні результати опитувань випускників говорять про наявність близько двох десятків професій у діапазоні спеціальностей, на які вони спрямовані по закінченні школи. Але учні ще не володіють інформацією щодо змісту обраної професії, не враховують вимоги професій щодо особистісних якостей та можливостей майбутнього спеціаліста в цій сфері і не розуміють, що, крім професії, яка зараз обирається до душі, вони також у майбутньому матимуть і пов'язаний з нею певний спосіб та якість життя, і відповідний вид діяльності. Також треба зауважити, що вони не готові до гнучкості ринку зайнятості та

постійного запиту на нові професії, з якими ще не ознайомлені, і на ті, які тільки, можливо, мають виникнути.

Упровадження профільної 12-річної школи сприятиме створенню умов для свідомого й обґрунтованого прийняття учнями рішення щодо майбутньої професійної діяльності, для «приміряння» своїх індивідуальних можливостей до її вимог. Тож долучення їх як експертів-споживачів цієї освітньої послуги до діалогічного процесу під час соціально-психологічних заходів, пов'язаних із забезпеченням підтримки профільної 12-річної школи, є корисним не лише для формування партнерської взаємодії учнів, учителів, батьків і представників громади та розв'язання проблем у команді нового формату, а й для спроби дослідити та побачити освітню реформу під іншим кутом – під кутом зору тієї цільової групи, на яку вона спрямована. До того ж такий формат співпраці зазвичай стимулює, мотивує і надихає всіх учасників(-ць), сприяючи більш активній і продуктивній роботі під час спеціально підготовлених занять.

1.5. Робота з представниками ЗМІ: необхідність поширення позитивного досвіду профілізації старшої школи

Відмінність між тим, що ми робимо, і тим, що ми здатні зробити, допомогла б розв'язати більшість проблем у світі.

Магатма Ганді

Говорячи про забезпечення підтримки освітньої реформи і 12-річної профільної школи, обов'язково потрібно враховувати таку цільову групу, як журналісти. Сьогодні донести потрібну інформацію до більшості громадян щодо будь-яких змін і нововведень у суспільстві загалом і в освітній сфері зокрема неможливо без засобів масової інформації. Також саме завдяки журналістам регіональних ЗМІ можна отримати зворотний зв'язок і реальну картину перетворень, які відбуваються (або ні) на місцях. Без радіо, телебачення, газет і журналів, інтернету навіть добре освічена людина не завжди зможе правильно зорієнтуватися в складній мозаїці суперечливих процесів, приймати відповідальні рішення. ЗМІ дають їй змогу вийти за межі вузького горизонту безпосереднього індивідуального досвіду, роблять видимим увесь світ (Станкевич, 2008).

Виконуючи свої основні функції: комунікативну – формування громадської думки щодо сутності основних подій, що наразі відбуваються; інформаційну – збирання, опрацювання та поширення інформації; ретрансляційну – відтворення певного способу життя з відповідним набором політичних, духовних, соціальних цінностей (Карлова, 2007), – засоби масової інформації адаптуються до вимог сьогодення, змінюючи свої ціннісні орієнтири та формуючи інші. ЗМІ, як найбільш активний інформаційний

продуцент на сучасному ринку комунікацій, мають виняткове значення і впливають на всі сфери життєдіяльності суспільства, на соціально-психологічний і духовно-культурний розвиток кожного його члена, підсилюють комунікативний вплив та забезпечують успішність комунікації, її багатоканальність, масованість, що досягається завдяки повторюваності повідомлень за короткі часові проміжки, а також спеціальним прийомам, які використовують для підвищення рівня емоційного сприйняття інформації.

Що стосується реформ загалом, а отже, і безпосередньо реформування освіти в Україні, то, за результатами соціопитувань, проведених компанією InMind, більше ніж половина респондентів вважають інформацію, яку вони отримують щодо цього, недостатньою (Video.detector.media, 2021). Дослідження Інституту масової інформації ілюструють ситуативність висвітлення перебігу реформ: про них пишуть лише тоді, коли з'являється інформпривід. Що ж до журналістів, то вони самі теми, героїв та цікаві ракурси висвітлення реформи шукають лише час від часу. І однією з головних причин такої низької зацікавленості цим напрямом є недостатній рівень їхньої власної поінформованості.

Крім обмеженості інформації, важливим питанням є і якість поданої інформації, компетентність джерела та обізнаність самого журналіста щодо цього питання. Практично будь-який інформаційний привід створюється з певною метою і кимось ініціюється, тож сама по собі інформація не є об'єктивною (Бевз & Мельник, 2020) Інформація та приводи готуються для трансляції цільовим аудиторіям людьми, які мають свої усвідомлені або неусвідомлені переваги, переконання, особливості сприйняття, своє ставлення до інформаційного приводу, про який ідеться в повідомленні, а також у багатьох випадках і власні цілі передавання інформації. Отже, об'єктивної інформації в інформаційному просторі практично не існує, аудиторія споживачів здебільшого отримує інформацію, підготовлену з урахуванням чийхось інтересів і цілей (Дубняк, 2015).

Саме вищезазначені факти свідчать про актуальність розроблення відповідних соціально-психологічних програм для підготовки журналістів з питань освітньої реформи та впровадження 12-річної профільної школи в Україні. Підготовлені та кваліфіковані журналісти можуть стати саме тим необхідним ресурсом донесення до кожного громадянина реальної інформації та ситуації в освіті простою, зрозумілою мовою, сприяти процесу формування ставлення до змін в освіті.

РОЗДІЛ II. «Скарбничка» психолога і соціального педагога: психологічний інструментарій забезпечення підтримки профільної 12-річної школи

Кожну із вправ, представлених у методичних рекомендаціях «Забезпечення соціально-психологічної підтримки громадськістю профільної 12-річної школи», можна використовувати як частину пролонгованої програми соціально-психологічної технології, такої як, наприклад, СПТ «КІТ-ПРО» («КІТ-ПРО» – комплексна інтерактивна технологія підтримки реформи освіти), а деякі вправи можуть стати основою окремих тренінгових занять (Гриценок, Капустюк & Пастушенко., 2021; Гриценок, Капустюк & Юрченко, 2019).

Що ж до формування групи, то для роботи доцільно об'єднувати всіх стейкхолдерів освітньої реформи (представників громад, учителів, батьків, учнів, працівників ЗМІ), зокрема в процесі обговорення та вирішення конкретних завдань, запропонованих під час відповідних заходів. Це сприятиме налагодженню творчої співпраці, розвитку партнерських відносин, зростанню поінформованості та розвінчуванню упереджень, міфів і стереотипів. Для журналістів співпраця з представниками інших цільових груп допоможе не лише отримати необхідні компетентності для висвітлення змін в освітній системі, а й побачити більш життєву і реалістичну картину, відчуті її із середини.

2.1. Як розпочати дискусію: комунікативні вправи

Вправи, описані нижче, допоможуть не лише створити позитивну атмосферу в групі, а й будуть сприяти співпраці та стимулювати творчу діяльність, заохочувати й мотивувати

Обговорення і прийняття принципів роботи в команді

(Капустюк О. М.)

<i>Теми</i>	Принципи роботи в групі
<i>Час виконання</i>	15 хвилин
<i>Цілі</i>	Правова «точка входження» в тренінг
<i>Підготовка</i>	Великий аркуш паперу для запису принципів роботи в групі
<i><u>Алгоритм роботи</u></i>	

На початку тренінгу пропонується записати принципи роботи в групі на великому аркуші паперу, роз'яснення до кожного принципу зачитати й обговорити, обов'язково прийняти кожен принцип окремо.

Принцип 1. «Приходити вчасно»: дисциплінованість важлива не лише щодо себе, а й щодо інших людей, які поряд. Необхідно поважати право інших не втрачати час на очікування тих, хто приходить пізніше.

Принцип 2. «Бути позитивними»: позитивний настрій створює дружню, безпечну атмосферу. Позитивне ставлення до себе й до інших веде до конструктивних рішень, запобігає конфліктам.

Принцип 3. «Не критикувати»: відмінності в думках і позиціях часто свідчать про різні погляди на одну й ту ж саму реальність. Ніхто не знає істини, кожен знає лише її частину, при цьому частини ці різні. Але в суперечці людина схильна думати, що її думка єдина, правильна і найкраща. Розподіл на правильне й неправильне породжує біполярне мислення й конфлікти, що заважають пошуку інших шляхів та здійсненню вибору.

Принцип 4. «Не перебивати. Говорити по черзі, говорити недовго й нечасто»: дбаючи про свою свободу, не треба забувати про свободу і права інших висловлюватися в комфортній атмосфері, встигнути сказати й почути думки інших.

Принцип 5. «Активна добровільність»: кожна людина має право виконати вправу, під час виконання того чи іншого завдання присутні мають право пропонувати лише свою кандидатуру.

Принцип 6. «Персоналізація»: говорити лише від свого імені, адже помилково говорити, що «всі діти...», «всі люди...», «всі жінки...», «всі чоловіки...». Для цього потрібно було б опитати ВСІХ дітей, людей, жінок, чоловіків... і спитати, чи насправді вони так думають. Дотримання цього принципу допомагає людині уникати стереотипів у своєму мисленні, мовленні, діях, а також виявити стереотипність в інших людях.

Принцип 7. «Конфіденційність»: цей принцип стосується особистої інформації, яка могла бути оприлюднена під час обговорення в групі. Така інформація має залишитися лише у вашому колі і не виходити за його межі. Цей принцип стосується внутрішньої безпеки кожного з учасників.

Принцип 8. «Чутливість (чуйність, сенситивність) до різноманітності».

Варіації:

Варіанти вправи для подальших сесій:

✓ повернути аркуш, щоб не було видно записаних принципів, і спробувати пригадати їх у групі;

✓ витягнути згорнуті папірці з надрукованими принципами, не називаючи, пояснити своїми словами, а команда спробує назвати цей принцип;

✓ те ж саме завдання, лише пояснити витягнутий принцип за допомогою пантоміми.

Також доцільно запропонувати ввести правило «відкритих долоньок»: якщо хтось із членів команди відчуває, що порушуються прийняті правила, він або вона піднімає відкриті долоньки й називає порушене правило.

«Я добре вмю...»

Ця вправа спрямована на розвиток самооцінки, демонструючи різноманітність і солідарність у групі.

Алгоритм роботи:

1. Попросіть усіх стати в дуже широке коло.

2. Запросіть кого-небудь (будь-кого), зробити крок усередину кола і розказати, що він/ вона вміє добре робити.

3. Тепер попросіть решту групи зробити крок уперед і повторити ім'я цієї людини й те, що він/вона вміє добре робити.

4. Потім попросіть наступну людину зробити один крок уперед і стати всередину кола та продовжити гру...

Поради фасилітатору:

Спочатку зробіть дуже велике коло, щоб з кожним новим раундом воно поступово звужувалося. Зрештою учасники будуть стояти дуже близько один до одного (Компас, 2002).

Знайомство через позитив

Виконайте цю вправу з людьми, які бачать одне одного вперше. Окрім того, що ця вправа дає змогу представитися і назвати своє ім'я, вона також розвиває відчуття солідарності та поваги.

Алгоритм роботи:

1. Попросіть усіх стати в коло.

2. Запросіть одну людину (будь-кого) назвати своє ім'я (наприклад, Олександр).

3. Попросіть іншу частину групи додати до імені позитивний прикметник, який починається з тієї ж букви, що й ім'я, тобто з літери «О».

4. Попросіть Олександра вибрати для себе одну з пропозицій.

5. Тепер попросіть людину, що стоїть справа від Олександра, промовити: «Привіт, обережний Олександр. Мене звати... (наприклад, Лідія)».

6. Попросіть групу додати прикметник до імені Лідія, що починається на літеру «Л» (наприклад, лагідна).

7. Тепер попросіть наступну людину промовити: «Привіт, обережний Олександр і лагідна Лідіє, мене звати...»

8. Продовжити по колу, поки всі не представляться

Поради фасилітатору:

Важливо пам'ятати, що акцент робиться на позитивних прикметниках, які починаються з тієї ж літери, що й ім'я людини, а не на пошуку прикметників, які насправді описують людину. Кожна людини сама повинна вибрати собі власний прикметник з-поміж тих, що були запропоновані іншими учасниками. Ви як ведучий повинні бути готовими запропонувати позитивні прикметники для будь-якого з імен у разі, якщо ніхто не може вгадати жодного прикметника (Компас, 2002).

«Вузли»

Ця вправа заснована на співпраці і спрямована на спільну роботу, щоб знайти розв'язок проблем.

Алгоритм роботи:

1. Попросіть учасників розділитися на невеликі групи із 6–8 осіб.

2. Попросіть усіх стати пліч-о-пліч у коло, витягнувши руки перед собою.

3. Тепер учасники мають простягнути руки одне одному і взятися відтак за руки. Обов'язковими умовами є те, що: а) дві людини не можуть триматися за руки одна з одною; б) ніхто не повинен тримати за руку когось, хто стоїть одразу поруч із ним. (У результаті ви отримаєте великий вузол з рук!)

4. Тепер попросіть учасників розплутати вузол, не відпускаючи рук.

Обговорення:

Як ви себе відчували, коли вперше сформували вузол?

Чи вважали ви безнадійним завдання розплутати вузол?

Коли ви виконали завдання, то чи були здивовані результатом?

Поради фасилітатору:

Учасники повинні пробиратися, переступати і проходити над і під руками одне одного. На це потрібно трохи терпіння, але в результаті сформується одне або два великих кола. Ця вправа є цікавою і заохочувальною (Компас, 2002).

2.2. Соціально-психологічні засоби підтримки профільної школи та їх застосування в практичній роботі фахівця

Природа хоче, щоб діти були дітьми, перш ніж бути дорослими. Дайте дитинству дозріти в дітях.

Жан-Жак Руссо

Три рівні 12-річної освіти(або школи) (Капустюк О. М.)

Тема	Освітня реформа: підтримка громадськістю профільної 12-річної освіти
Склад групи	➤ Спільна група, що складається з представників громади, учителів, батьків та учнів ➤ Журналісти
Форми роботи	• Елементи соціально-психологічної технології «КІТ-ПРО» (Гриценко, Капустюк & Пастушенко., 2021; Гриценко, Капустюк & Юрченко, 2019). • Комунікативний тренінг
Чисельність групи	➤ Для СПТ «КІТ-ПРО» передбачається командна робота: 10 і більше осіб (у складі однієї команди обов'язково мають бути: шестеро учнів 5-11 класів, два вчителі та двоє батьків учнів) ➤ Для тренінгу: 9 і більше осіб (об'єднуються в групи

	по 3-5 осіб)
<i>Час роботи</i>	СПТ «КІТ-ПРО»: збирання інформації – від 1 до 3 днів, опрацювання матеріалів – 90 хвилин Тренінг: 60 хвилин
<i>Опис роботи</i>	Ця вправа присвячена обговоренню проблеми розподілу освіти 12-річної школи на три рівні: початкову освіту, базову середню й профільну освіту Для СПТ «КІТ-ПРО» робота складається з двох частин: <ul style="list-style-type: none"> • перша – збирання інформації методом опитування; • друга – опрацювання отриманої інформації методом групової дискусії Отримання нової інформації щодо впровадження у школі профільної освіти.
<i>Цілі</i>	Актуалізація вміння критичного мислення для аналізу проблем упровадження і підтримки громадськістю 12-річної школи. Формування стійкого позитивного ставлення до окремих положень освітньої реформи.
<i>Матеріали</i>	Ручки, папір, маркери, папір для фліпчарта або великі аркуші паперу (формат А3)

Алгоритм роботи:

Частина 1: Збирання інформації

1. Пояснити, що група працюватиме над завданням упродовж кількох днів.

2. Роз'яснити завдання, яке полягатиме в тому, що кожен учасник(-ця) протягом наступних одного-двох днів виступатиме в ролі журналіста, збираючи **аргументи ПРОТИ 12-річного навчання**. Усі відповіді потрібно записати на аркуші паперу.

3. Мета завдання – отримати відповіді-аргументи проти 12-річного навчання учасників освітнього процесу – однокласників, батьків, учителів, друзів.

Частина 2: Опрацювання отриманої інформації

Кожна команда має:

1. Провести дискусію. Під час обговорення обрати ті три твердження, які, на погляд учасників, найбільше гальмують процес позитивного сприйняття нововведення. Записати ці аргументи з правого боку фліпчарта;

2. Обговорити кожне висловлювання більш детально, добираючи **по три контраргументи на користь 12-річного навчання**. Записати їх на великому аркуші з лівого боку напроти відповідних аргументів «проти»;

3. Переглянути ще раз усі контраргументи і визначити 5-7 переваг

12-річної шкільної освіти. Записати їх на папері для фліпчарта під аргументами й контраргументами;

4. Презентувати результати роботи в команді.

Дебрифінг

Почніть зі зворотного зв'язку – коротких коментарів учасників щодо самої вправи, наскільки вона їм сподобалася. Далі обговоріть, що відбувалося під час виконання цієї вправи із самими учасниками, чого учасники навчилися і як ця вправа може впливати на формування позитивного ставлення до інновацій в освіті. Під час дискусії спирайтеся на такі запитання:

Чи легко вам працювалося «журналістами»? Чому?

Хто з опитуваних легше йшов на співпрацю з вами: однокласники, батьки, вчителі, друзі? Як ви думаєте, чому так відбувалося?

Чи є питання впровадження 12-річної освіти на сьогодні проблемним? Чому?

Для кого саме, на вашу думку, введення 12-річної освіти є найбільш болючим питанням? Чому?

Чи легко було обрати під час дискусії лише три аргументи «проти» 12-річної шкільної освіти? З чим це було пов'язано?

Чи достатньо інформації мали учасники дискусії щодо висунення своїх контраргументів на користь 12-річної освіти? Чому?

З яких джерел учасники обговорення отримали інформацію для формулювання контраргументів на користь 12-річного навчання? Чи довіряють вони цим джерелам?

Чи легко було визначити переваги щодо впровадження профільної 12-річної шкільної освіти? Чому?

Чи були серед учасників ті, хто категорично «проти» 12-річної освіти? Чи змінилося ставлення до цього питання під час роботи над вправою й обговорення в команді? Які саме контраргументи на користь 12-річної освіти стали ключовими для того, щоб змінити своє попереднє негативне ставлення щодо її впровадження?

Поради фасилітатору:

Ви можете замінити будь-яке питання, зменшити їх кількість, щоб адаптувати вправу до інтересів та рівня кожної конкретної групи учасників обговорення.

Якщо група недостатньо активна, роботу на всіх її етапах можна провести у вигляді мозкового штурму, записуючи відповіді учасників. Після фіксації всіх аргументів «проти» 12-річної освіти коротко проаналізуйте отриману інформацію від учасників, уточнюючи формулювання (за необхідності). Записуючи контраргументи, запропонуйте висловлювати

пропозиції по колу, щоб кожен (кожна) учасниця взяли участь в обговоренні. Якщо учаснику(-ці) складно висунути власний контраргумент, вони можуть підтримати вже запропонований, але пояснити, чому саме цей аргумент є для них вагомим.

Модифікація для журналістів:

1. Проведіть попередній етап роботи, який полягає у вивченні громадської думки щодо такого питання: «У чому суть освітньої реформи в Україні?».

2. Об'єднайтеся в мінігрупи по 3-5 осіб та обговоріть висунуті аргументи «проти» 12-річного шкільного навчання, записуючи їх на папері (щонайменше 7-10 тверджень).

3. Напишіть по три контраргументи до кожного з тверджень.

4. Оберіть 3-5 найбільш суттєвих аргументів і контраргументів до них, запишіть їх на фліпчарті.

5. Зробіть (або підготуйте) презентацію групової роботи.

6. Методом мозкового штурму знайдіть і сформулюйте 5-7 переваг упровадження 12-річного профільного навчання.

Доповнити вправу можна методом «Каруселі», який полягає в тому, що після фіксації результатів роботи групи на папері для фліпчарта одна команда має передати свої напрацювання іншій, яка, прочитавши нотатки попередньої, має зробити свої доповнення щодо висунутого для обговорення питання. Аркуш передається по колу від однієї групи до іншої, доки не повернеться до своєї команди. Група, прочитавши всі доповнення і зауваження, презентує результати своєї роботи, зачитуючи також зауваги інших груп і висловлюючи з цього приводу свою згоду чи незгоду (для цього має бути передбачено час для обговорення питань, що не знайшли консенсусу).

7. Обговоріть таке: як, де, коли саме (якщо йдеться про телебачення чи електронні ЗМІ) потрібно подавати інформацію, що сприятиме формуванню позитивної громадської думки щодо впровадження профільної освіти. Акцент бажано робити на таких питаннях: Хто є основним споживачем цієї інформації (на кого перш за все її слід спрямувати)? Від яких особливостей цього споживача буде залежати форма подання інформації? У чому найбільша складність дистанційного спілкування із цим споживачем?

Пошук можливостей (Капустюк О. М.)

Тем Освітня реформа: створення мотивувального простору
Підтримка громадськістю профільної 12-річної школи

<i>Склад групи</i>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Спільна група, що складається з представників громади, зокрема вчителів, батьків та учнів
<i>Форми роботи</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Елементи соціально-психологічної технології «КІТ-ПРО» (Гриценко, Капустюк & Пастушенко., 2021; Гриценко, Капустюк & Юрченко, 2019). • Комунікативний тренінг
<i>Чисельність групи</i>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Застосування <i>СПТ «КІТ-ПРО»</i> передбачає командну роботу: 10 і більше осіб (у складі однієї команди обов'язково мають бути: шестеро учнів 5-11 класів, двоє вчителів та двоє батьків учнів) ➤ <i>Для тренінгу</i> – 9 і більше учасників (об'єднуються в групи по 3-5 осіб)
<i>Час роботи</i>	<p>Генерування й обговорення ідей – 1-2 дні, на підготовку презентації проєкту – 1 день, презентація – 90 хвилин.</p> <p>Тренінг – 60 хвилин</p>
<i>Опис роботи</i>	<p>Робота спрямована на дослідження шкільного середовища, знаходження можливостей для реалізації дитини в ньому, досягнення нею психологічного комфорту.</p> <p>Одержання нової інформації щодо впровадження у школі профільної освіти.</p>
<i>Цілі</i>	<p>Аналіз проблем упровадження і підтримки громадськістю профільної шкільної освіти</p> <p>Усвідомлення важливості впровадження реформи, її потенціалу для побудови психологічно комфортного шкільного середовища.</p> <p>Маркери та кольорові олівці для кожної групи учасників.</p> <p>Папір для фліпчарта або великі аркуші паперу (формат А3) для кожної групи.</p>
<i>Матеріали</i>	<p>Журнали з фотографіями, окремі картинки шкільних приміщень, інформаційний посібник «Новий освітній простір. Мотивуючий простір» для кожної групи.</p> <p>Ножиці та скотч для кожної групи.</p>

Алгоритм роботи:

1. Учасники по черзі відповідають на запитання: Що таке «середовище»? Що таке «освітнє середовище»?

У загальному розумінні середовищем є усе, що оточує людину. Якщо ж говорити про освітнє середовище закладу освіти, то є різні погляди щодо цього (навести приклади). Метою створення такого середовища за Законом України «Про освіту» (Закон України «Про освіту», 2017) є всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. Нова школа має стати простором для такого розвитку, простором навчання, спілкування,

взаємодії, спільної діяльності учнів, учителів та представників місцевої громади.

2. Попросіть учасників створити групи по 4-5 осіб.

3. Поясніть, що учасники будуть досліджувати й обговорювати свою власну школу. Роз'ясніть, що в процесі обговорення потрібно буде дослідити специфічні характеристики школи, до якої дотичні учасники заходу.

Завдання для роботи в групі:

1. Уявіть приміщення й прилеглу територію своєї школи та обговоріть, які зони психологічного і побутового комфорту **вже є у ВАШІЙ школі**.

2. Подумайте, що **ВИ** як учні цієї школи, вчителі й батьки можете з урахуванням усіх наявних ресурсів **зробити** для підвищення такого комфорту, які кроки з удосконалення освітнього простору для комфортного навчання та перебування в школі за таким планом:

- а) художнє рішення шкільної будівлі;
- б) колористика освітнього простору;
- в) меблювання освітнього простору;
- г) дизайн інтер'єрів приміщень вашої школи;
- д) оформлення пришкільної території: зонування і ландшафт.

Будьте креативні, дозвольте собі пофантазувати, створіть школу, до якої будете поспішати на навчання і на роботу. Школу, яка викликатиме у вас посмішку задоволення й гордість.

3. Оберіть картинки із журналів або зобразіть схематично (можна комбінувати: частина – із журналів, частина – власні малюнки), що відповідатимуть уявленню вашої команди про зони психологічного і побутового комфорту (*1 зона – 1 картинка*).

4. Підготуйте презентацію вашого проекту, де один або кілька слайдів обов'язково будуть присвячені першим крокам до реалізації запропонованих змін. Найцікавіша пропозиція та, де не потрібні додаткові кошти, а достатньо лише ваших зусиль і зусиль громади. Наприклад: облаштування пришкільної ділянки.

6. Домовтесь про загальні збори в школі та презентуйте ваш проект учням, учителям і батькам.

7. Отримайте зворотний зв'язок у вигляді обговорення ваших пропозицій: що цікаво – що ні; що реально сьогодні – для чого потрібен час через залучення додаткових коштів; додаткові пропозиції. Не переймайтеся через критику, вислухайте всі пропозиції та спробуйте дійти консенсусу з найважливіших, на ваш погляд, питань.

8. Перегляньте ще раз вашу презентацію і з урахуванням зауважень та пропозицій складіть план з 1-3 реальних пунктів удосконалення освітнього простору вашої школи вже сьогодні.

Варіація: виступ з остаточним проектом (пункт 8) на зборах громади з певними запитамі щодо допомоги.

Дебрифінг:

Почніть зі зворотного зв'язку – отримайте коментарі учасників щодо самої справи. З'ясуйте, наскільки вона була корисною.

Чи зразу вдалося створити список із вже наявних зон психологічного і побутового комфорту вашої школи? Що заважало цьому процесу?

Наскільки успішно відбувалося обговорення питання «створення» (або «проектування») нових зон? Чи збігалися уявлення щодо «побудови» цих зон у школярів, батьків і вчителів?

Чи вдалося почути одне одного? Яким чином це виявляється?

Що із запропонованого без залучення додаткових коштів або з мінімальним кошторисом можна зробити вже сьогодні?

Поради фасилітатору:

Ви можете змінити формулювання запитань, їх кількість, щоб адаптувати вправу до кожної конкретної групи.

Під час роботи керуйте часом самостійно залежно від групи і виконуваних завдань.

Якщо в групах немає ідей з чого розпочати, можна сказати, що йдеться не лише про запровадження ІКТ у школі, а й про більш прості речі, які створюють атмосферу комфорту і мотивують до навчання й розвитку. Наприклад: упорядкованість предметно-просторового середовища та візуального сприйняття, його практичність, ергономічність, гармонійність і креативність. Це і художнє вирішення шкільної будівлі, колористика і меблювання освітнього простору, планування, облаштування та дизайн окремих груп приміщень та пришкільної території.

У процесі роботи із СПТ «КІТ-ПРО» можна запропонувати учасникам підготувати проект удосконалення середовища школи під назвою «Такою має стати моя школа». Для підвищення продуктивності роботи над проектом рекомендуємо використовувати матеріали з інформаційного посібника «Новий освітній простір. Мотивуючий простір» (https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf).

Під час презентації проекту на загальних зборах за потреби можна долучитися до керування процесом обговорення.

(адаптовано Капустюк О. М.)

Теми	Підтримка громадськістю профільної 12-річної освіти Взаємодія між школою і громадою
Склад групи	➤ Група, що складається з представників громади, вчителів, батьків та учнів
Форми роботи	• Елементи соціально-психологічної технології «КІТ-ПРО» (Гриценко, Капустюк & Пастушенко., 2021; Гриценко, Капустюк & Юрченко, 2019). • Комунікативний тренінг або груповий тренінг
Чисельність групи	➤ Під час застосування СПТ «КІТ-ПРО» передбачається командна робота: 10 і більше осіб (у складі однієї команди обов'язково мають бути: шестеро учнів 5-11 класів, два вчителі та двоє батьків учнів) ➤ Для тренінгу – 8 і більше осіб (об'єднуються в групи по 4 особи)
Час роботи	120 хвилин
Опис роботи	У процесі роботи передбачається сумісний пошук шляхів співпраці між представниками школи і громади (учнями, батьками, вчителями, адміністрацією, представниками громади). Усвідомлення того, що школа – це частина громади, її розвиток – інвестування в майбутнє громади
Цілі	Заохочування до громадської відповідальності Актуалізація відчуття особистої причетності до процесу реформування освіти
Матеріали	Аркуші паперу, олівець або ручка для кожної групи для ведення записів 4 великих аркуші паперу (формат А3) або папір для фліпчарта 3 маркери (червоний, зелений, синій) для кожної групи 4 мотки мотузки або пряжі (з нитками різних кольорів для кожної групи) Скотч і ножиці для кожної групи Роздруковані правила гри для кожної групи
Підготовка	Від кожного мотка мотузки або пряжі потрібно відрізати по 6 мотузок (ниток) (усього 24 мотузки (нитки), по 6 мотузок (ниток) кожного кольору, для кожної групи обирається певний колір)

Алгоритм роботи:

1. Пояснить, що метою цієї вправи є складання «мапи», яка має продемонструвати зв'язки між учнями, вчителями, батьками та представниками громади і вплив цих взаємозв'язків на майбутнє громади.

2. Об'єднайте учасників(-ць) у чотири однакові групи, кожна з яких представлятиме одного з «акторів» освітнього процесу, а саме: «учні», «батьки», «вчителі» та «представники громади».

3. Попросіть, щоб упродовж 10 хвилин обговорення, учасники(-ці) визначилися з роллю, яку їхній «колективний актор» відіграватиме в профільній 12-річній школі, а також основні функції, які він виконуватиме для розвитку громади в майбутньому. Наприкінці обговорення потрібно обрати п'ять найважливіших функцій такого «колективного актора».

Для виконання цього завдання забезпечте кожному групі учасників олівцями та аркушами паперу А4 для записів отриманих напрацювань.

4. Наступне завдання для кожної групи – представити п'ять найважливіших функцій свого «актора», написавши їх червоним маркером на великому аркуші паперу, розподіливши його на чотири стовпчики і позначивши вгорі конкретну роль, яку відіграють «актори» – «учні», «батьки», «вчителі», «представники громади».

5. У спільному колі провести обговорення результатів напрацювань кожної групи щодо свого «актора». Під час обміну думками з'ясувати, наскільки інші учасники(-ці) згодні з представленими результатами. У процесі обговорення учасники можуть доповнювати свої попередні пропозиції (або пропозиції, висловлені раніше).

6. Видайте кожній групі по маркеру зеленого кольору і поясніть, що учасники впродовж 15 хвилин мають з'ясувати, чого саме їй «актору» потрібно від інших для своєї продуктивності. За кілька хвилин до закінчення зазначеного часу попросіть групи визначити по дві найбільш важливі, на їхній погляд, потреби, які вони мають намір пред'явити до кожної із трьох інших груп «акторів», і записати їх на окремих аркушах паперу маркером зеленого кольору.

7. Роздайте учасникам «Правила гри». З'ясуйте, чи все зрозуміло. Великі аркуші з результатами роботи кожної групи розкладіть усередині кімнати у формі квадрата на відстані приблизно один метр один від одного (див. рис. 2). Попросіть представників кожної групи зайняти позицію поруч зі своїм умовним «кутком».

8. Роздайте кожній групі по 6 ниток із клубка або мотка пряжі одного кольору, скотч і синій маркер.

9. Наступне завдання для учасників полягає в тому, що треба розпочати переговори, кожен раунд яких триватиме по 10 хвилин. Нагадайте учасникам та учасницям, що їхня мета – створити «мапу» відносин між різними «акторами». За умови досягнення згоди щодо висунутих вимог (наприклад, «учителів» до «батьків») учасники за допомогою ниток певного кольору, закріпленого за групою на початку гри, наприклад «учителів», поєднують і скріплюють скотчем свій аркуш з аркушем групи «батьків» за умови прийняття на себе відповідальності за виконання цієї вимоги.

Кількість раундів – три.

10. По завершенні процесу переговорів переходьте до дебрифінгу та оцінки.

Дебрифінг:

Почніть зі зворотного зв'язку – коротких коментарів учасників щодо самої вправи, наскільки вона їм сподобалася, які враження вони отримали від процесу?

Під час підбиття підсумків варто обговорити такі питання:

Чи важко було визначити функції? Чому?

Чи легко було висувати вимоги до інших груп? До яких груп «акторів» це було зробити легше, а до яких важче? Чому?

Які були розбіжності в учасників групи щодо того, які вимоги потрібно прийняти, а які – відхилити? Чи досягли учасники у своїй групі консенсусу щодо цих вимог?

Які вимоги, висунуті з боку інших учасників, були неприйнятними для групи на початковому етапі? Чому?

Чи визнала група в процесі переговорів сферою своєї відповідальності такі вимоги? Поясніть, чому. Чи були такі очікування щодо себе, які здивували вас? Які саме?

Які з обговорених вимог уже здійснюються вже сьогодні?

Які з обговорених вимог ще не здійснюються? Чому?

Попросіть учасників(-ць) подивитися на створену ними «мапу» й замислитися:

Які кроки мають зробити всі представники одне щодо одного, щоб зв'язки між школою і громадою були тісніші, а взаємовідносини – відкритішими? Які кроки назустріч одне одному треба зробити, щоб зміцнити зв'язки між школою і громадою?

Поради фасилітатору:

Не треба приділяти багато часу обговоренню в загальному колі функцій «акторів». Цей етап є попереднім для подальшої роботи в групах.

Якщо учасники групи не можуть визначитися з функціями, спробуйте їх запитати, що робить їхній «актор»? У чому полягає його основна роль? Ви можете навести деякі приклади, щоб допомогти групам розпочати:

➤ Учні використовують усі можливості, які надає їм освітній простір для всебічного розвитку; беруть участь в обговоренні проєктів з удосконалення освітнього простору, надаючи інформацію як споживачі; беруть участь в усіх заходах щодо профорієнтації для кращого розуміння себе, а, отже, і прийняття відповідальності за своє майбутнє, коли роблять вибір у профільній школі...

➤ Громади лобіюють інтереси навчальних закладів, що їм підпорядковані; залучають учнів, учителів та батьків до всіх можливих заходів, надаючи дітям можливість себе проявити, стати частиною цілого ще до закінчення школи; беруть активну участь в усіх проєктах, пов'язаних з удосконаленням та розвитком освітнього простору на всіх етапах...

➤ Учителі удосконалюють свої знання і навички щодо вимог, які висуває сучасне суспільство до їхньої професії; організовують та беруть участь у спільних заходах з батьками, учнями та представниками громад,

щоб створити умови для педагогічного партнерства і партнерства між усіма учасниками освітнього процесу...

➤ Батьки беруть участь у заходах, що сприяють кращому розумінню власної дитини; підтримують у її виборах для всебічного розвитку; беруть участь у проєктах розвитку та вдосконалення освітнього простору на всіх етапах...

Підкресліть, що учасники(-ці) групи є партнерами, а мета групової роботи – створити середовище, у якому всі групи співпрацюють. А отже, раунди мають проходити швидко: групи повинні приймати вимоги, якщо вони здаються розумними, а в іншому випадку, навпаки, відхилити їх, обговорюючи суперечності пізніше.

Під час підсумкового обговорення можна змінити будь-яке питання, зменшити або збільшити їх кількість у разі необхідності.

Варіація:

Використовуючи різну кількість «акторів» суспільства, вправу можна зробити більш або менш складною: наприклад, ви можете додати «бізнесменів», «меншини» або «людей з особливими потребами».

Вправу можна зробити більш простою, виключивши одну або більше груп: наприклад, працюючи лише з «представниками школи» та «представниками адміністрації громади». Такий прийом використовують переважно під час роботи з малими групами.

Додаток 1. «Правила гри»

1. Переговори між парами «акторів» проводять у три раунди:

Раунд 1: переговори відбуваються між групами «вчителів» і «учнів» та «батьків» і «представників громади».

Раунд 2: переговори відбуваються між групами «учнів» і «представників громади» та «вчителів» і «батьків».

Раунд 3: переговори відбуваються між групами «учнів» і «батьків» та «вчителів» і «представників громади».

2. Під час кожного раунду учасники(-ці) переговорів самостійно вирішують, хто починає, і по черзі висувують одне одному вимоги.

3. Висуваючи вимоги, учасники(-ці) повинні формулювати їх зрозуміло і в лаконічній формі

4. Під час ухвалення рішення щодо прийняття/відхилення вимоги учасники(-ці) групової роботи мають вирішити, чи є висунуті вимоги справедливими і чи можна їх виконати?

5. Якщо згоди досягнуто, то групи використовують одну з ниток «заявника вимоги» і поєднують ними два «аркуші для записів», що означає досягнуту згоду.

6. Якщо група відхилить вимогу, то нитку не використовують.

7. Проводьте переговори, поки не обговорите всі вимоги.

8. Під час кожного раунду процедура повторюється, поки не будуть встановлені зв'язки між усіма чотирма «акторами».

Наприкінці обговорення (чи переговорів) буде створено мапу, яка відображає відносини між різними «акторами». Кожен «актор» матиме аркуш із переліком своїх функцій, переліком вимог інших «акторів» і переліком дій, які вони погодилися здійснити, щоб відповідати вимогам інших «акторів».

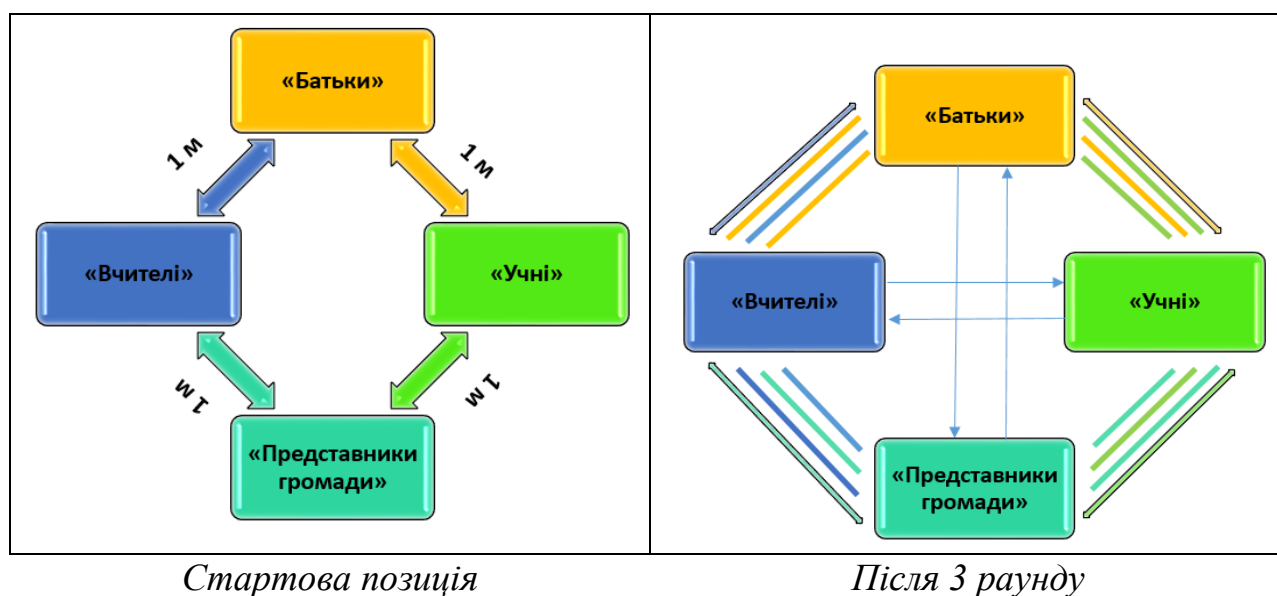

Рис. 2. Схеми розміщення аркушів (стартова позиція) та результатів роботи (після 3 раунду)

«Горизонти профілізації» (Капустюк О. М.)

<i>Теми</i>	Освітня реформа: підтримка громадськістю профільної 12-річної освіти
<i>Склад групи</i>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Спільна група, що складається з представників громади, учителів, батьків та учнів
<i>Форми роботи</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Елементи соціально-психологічної технології «КІТ-ПРО» (Гриценко, Капустюк & Пастушенко., 2021; Гриценко, Капустюк & Юрченко, 2019). • Комунікативний тренінг або груповий тренінг
<i>Чисельність групи</i>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Для СІТ «КІТ-ПРО» передбачається командна робота: 10 і більше осіб (у складі однієї команди обов'язково мають бути: шестеро учнів 5-11 класів, два вчителі та двоє батьків учнів) ➤ Для тренінгу – 9 і більше осіб (об'єднуються по 3-5 осіб)
<i>Час роботи</i>	3 дні по 120 хвилин (передбачається три блоки: частина присвячена початковій школі, 5-9 класи НУШ та 10-12 класи

	НУШ)
<i>Опис роботи</i>	Дослідження та аналіз змін, які вже відбулися у власній школі, виявлення позитивних тенденцій і на цьому досвіді вибудовування бачення майбутніх змін, передбачених освітньою реформою
<i>Цілі</i>	Розширення обізнаності про освітню реформу щодо профільної школи всіх суб'єктів освітнього процесу Забезпечення ефективної підтримки громадськістю реформи у сфері загальної середньої освіти
<i>Матеріали</i>	Актуалізація критичного мислення і вміння аналізувати проблеми, пов'язані з упровадженням і підтримкою громадськістю НУШ Аркуші паперу та олівець або ручка для кожної групи для ведення записів. Великі аркуші паперу (формат А3) або папір для фліпчарта. Кольорові маркери, скотч.
<i>Підготовка</i>	Отримати дозвіл на проведення екскурсії по школі з можливістю відвідування уроків. Підготувати плакат з тезами, що стосуються змін у базовій середній освіті Підготувати інформаційні листки щодо профільної середньої школи для кожної підгрупи

Алгоритм роботи:

Частина 1: Початкова школа: від гри до почуття відповідальності й самостійності.

1. Проведіть попередній етап з вивчення думок методом «мозкового штурму». Тема для обговорення – «Початкова школа: від гри до почуття відповідальності й самостійності». Можна акцентувати увагу на тому, що ці спогади можуть розкривати очікування, емоції, переживання, набуті компетентності, зміни, які відбулися з учасниками в цей період. Усі висловлювання запишіть на папері для фліпчарта, позначивши зверху тему «Мої спогади».

2. Поясніть групі, що через декілька хвилин відбудеться екскурсія, метою якої стане порівняння досвіду під час навчання в початковій школі в минулому і вражень від початкової ланки нової української школи. Роздайте аркуші паперу й ручки або олівці кожному(-ній) учаснику(-ці) і попросіть записувати враження.

3. Проведіть обговорення, фіксуючи думки-враження на аркуші для фліпчарта, записавши зверху тему «Початкова школа НУШ». По завершенні обговорення закріпіть аркуш справа від аркуша, де фіксувалися спогади.

4. Об'єднайте групу в підгрупи по 4-5 осіб, забезпечте кожну підгрупу аркушем для фліпчарта й кольоровими маркерами.

5. Запропонуйте учасникам переглянути ще раз висловлювання щодо спогадів і вражень, зафіксованих на аркушах для фліпчарта, і записи, зроблені під час екскурсії. Попросіть учасників кожної підгрупи сформулювати від 3 до 5 характерних рис, що розкривають сутність початкової освіти НУШ.

6. Запросіть учасників кожної підгрупи до участі у створенні емблеми, яка могла б бути символом початкової школи. Напрацювання підгрупи потрібно оформити на аркуші для фліпчарта і презентувати для всіх учасників обговорення.

Дебрифінг частини 1:

Почніть оцінку зі зворотного зв'язку – коротких коментарів учасників(ць) щодо першої частини групової роботи, наскільки вона їм сподобалася, які відчуття та враження у них залишилися після виконання завдань.

Чи легко було пригадати себе в минулому, а саме під час навчання в початковій школі? Які перші спогади були – позитивні чи негативні?

Чи відрізняються діти, які зараз навчаються за новою програмою, від ваших однокласників? Чим саме?

Частина 2: 5-9 класи – це час для самовизначення учня.

1. Проведіть мозковий штурм за темою «Реформа базової середньої освіти. Що ми про неї знаємо?». Занотуйте відповіді учасників(-ць) на аркуші для фліпчарта.

2. Прикріпіть аркуш із занотованими відповідями на задане питання. Обговоріть кожну з них.

3. Об'єднайте групу в підгрупи по 4-5 осіб і попросіть подискутувати за планом:

✓ як впливатимуть запропоновані зміни на освітній процес і розвиток дитини;

✓ як ці зміни сприятимуть подальшому самовизначенню дитини, позначатимуться на її майбутньому;

✓ які мінуси таких нововведень убачають учасники(-ці) (якщо такі є);

✓ які плюси можна відзначити в такому реформуванні (якщо такі є).

4. Після обговорення попросіть учасників з кожної підгрупи вибрати від 3 до 5 найбільш вдалих висловлювань, що прозвучали під час обговорення, і запропонуйте створити емблему, яка б, на думку учасників, символізувала цей період навчання для учнів 5-9 класів.

5. Напрацювання підгруп занотувати на великому аркуші паперу під назвою «Базова середня освіта». Представити свою роботу іншим.

Дебрифінг частини 2:

Почніть оцінку зі зворотного зв'язку – які відчуття та враження залишилися в учасників(-ць) після виконання другої частини вправи.

Чи легко було уявити навчання в 5-9 класах НУШ? Чому?

Що саме має отримати дитина на цьому етапі її шкільного життя?

Чи сприятимуть запроваджені зміни кращому розумінню себе дитиною?

Як це впливатиме на вибір рішення дитини щодо свого подальшого навчання?

Частина 3: Профільна освіта: на шляху до здобуття майбутньої професії.

1. Нагадайте учасникам про те, що впродовж попередніх днів у них була вже змога обговорити зміни, що відбуваються в початковій і базовій середній школі. Запропонуйте учасникам(-цям) на цьому етапі роботи розкрити можливості і переваги, що надаватиме учням профільна шкільна освіта. Занотуйте відповіді учасників(-ць) на аркуші для фліпчарта.

2. Об'єднайте групу в підгрупи по 4-5 осіб. Надайте кожній підгрупі заздалегідь підготовлену інформацію (роздруківку) щодо профільної середньої школи та великі аркуші паперу для фліпчарта. Попросіть ознайомитися з інформацією та обговорити її за планом:

✓ як впливатимуть запропоновані зміни на готовність дитини до дорослого життя;

✓ як сприятимуть ці зміни майбутньому самовизначенню дитини.

3. Запропонуйте учасникам підготувати презентацію на тему «Три роки на опанування майбутньої професії», що складається із придуманої емблеми, яка б символізувала навчання дітей у 10-12 класах профільної школи, і 3-5 висловлювань, що найбільш влучно характеризують цей період навчання.

4. Аркуші з презентаціями прикріпіть праворуч від попередніх презентацій, щоб можна було простежити увесь шлях проходження навчання на різних етапах 12-річної школи.

Дебрифінг частини 3:

Які у вас були відчуття, коли ви досліджували період профільного навчання у школі?

Які мінуси в таких нововведеннях ви можете відзначити? Чому ви так вважаєте?

У чому ви бачите найбільші плюси профільної освіти? Чому ви так вважаєте?

Дебрифінг всієї вправи:

Попросіть учасників за принципом зворотного зв'язку поділитися емоціями та відчуттями, які вони переживали під час роботи. З'ясуйте, унаслідок чого це відбувалося.

Чи були серед учасників(-ць) ті, у кого завдяки виконанню завдань змінилося ставлення до 12-річної освіти? Яким чином? Що вплинуло?

Чи були серед учасників(-ць) ті, у кого під час виконання завдань не змінилося ставлення до 12-річної освіти (залишилося негативним або нейтральним)? Чому?

Чи будуть діти, які навчатимуться впродовж усіх етапів реалізації концепції нової української школи, більш підготовлені до майбутнього життя? Чому?

Поради фасилітатору:

Під час дебрифінгу ви можете замінити будь-яке питання на інше, зменшити або збільшити їх кількість. Вправа має бути адаптована до інтересів та рівня кожної конкретної групи.

Основним елементом цієї групової роботи є проведення екскурсії до початкової школи як прийом, завдяки якому відбувається актуалізація власного досвіду навчання. Однак якщо екскурсія до початкової школи неможлива, використовуйте відповідні відеоматеріали з інтернету.

Під час роботи за пролонгованою програмою, що реалізовується у формі конкурсу-квесту, потрібно враховувати, що команди працюють самостійно, без фасилітатора, а отже алгоритм роботи має бути прописаний чітко й зрозуміло. Дебрифінг у цьому разі не передбачений. Також доцільно розподілити вправу за модулями, працюючи в його межах над кожною окремою частиною комунікативного тренінгу. Презентації в цьому разі готуються в електронному вигляді, де, крім основного матеріалу, додаються фотографії командної роботи.

У випадку кількаденного тренінгу частини вправи також розподіляють за днями – отже, можна керувати часом самостійно залежно від групи і цілей: він може зменшуватися або збільшуватися на конкретні завдання вправи. Презентації, що були вже представлені, мають зберігатися в аудиторії до завершення тренінгу. Перед початком роботи над наступною частиною доцільно обговорити попередні напрацювання у вигляді коротенької дискусії або перефразування, коли проговорюють усі пункти, записані учасниками, отримуючи відтак зворотний зв'язок.

У разі проведення одноденного комунікативного тренінгу третя його частина може бути основною. За необхідності для кожного окремого тренінгу залежно від мети можна брати одну або дві його частини.

**Нехай кожен голос буде почутий (Компас, 2002)
(адаптовано Капустюк О. М.)**

Теми Освітня реформа: підтримка громадськістю профільної 12-річної освіти

<i>Склад групи</i>	Відповідальність за майбутнє ➤ Спільна група, що складається з представників громади, учителів, батьків та учнів
<i>Форми роботи</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Елементи соціально-психологічної технології «KIT-ПРО» (Гриценок, Капустюк & Пастушенко., 2021; Гриценок, Капустюк & Юрченко, 2019). • Комунікативний тренінг
<i>Чисельність групи</i>	➤ Для <i>СПТ «KIT-ПРО»</i> передбачається командна робота: 10 і більше осіб (у складі однієї команди обов'язково мають бути: шестеро учнів 5-11 класів, два вчителі та двоє батьків учнів) ➤ Для <i>тренінгу</i> – 8 і більше осіб (об'єднуються по 4-5 осіб)
<i>Час роботи</i>	120 хвилин
<i>Опис роботи</i>	<p>Це вправа спрямована на обговорення в малих групах та в загальному колі таких питань:</p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Що таке освіта і наскільки вона відповідає потребам сучасного українського суспільства ✓ Участь кожного в процесах ухвалення рішень та відповідальність за майбутнє
<i>Цілі</i>	<p>Усвідомлення необхідності реформування системи освіти відповідно до потреб сучасності</p> <p>Актуалізація вміння співпраці в демократичному процесі ухвалення рішень у школі й на громадському рівні</p> <p>Формування відчуття особистої причетності до реформування системи освіти</p>
<i>Матеріали</i>	4 великих аркуші паперу або папір для фліпчарта, ручки для кожної групи з 4-5 осіб.
<i>Підготовка</i>	Папір для нотаток у достатній кількості Зробіть копії роздаткового матеріалу по одному екземпляру на кожну групу

Алгоритм роботи:

Вправа складається з двох частин: частина 1 (35 хвилин) – обговорення того, якою саме ми хочемо бачити освіту, і частина 2 (60 хвилин) – дискусія про те, як розвивати демократичні системи таким чином, щоб молодь мала право голосу в питаннях розвитку освіти, яку вони здобувають.

Частина 1: Яку освіту ми маємо і якою б ми хотіли її бачити? (35 хвилин)

1. Почніть з короткого обговорення того, що люди розуміють під поняттям «освіта». Наголосіть на тому, що освіта – це дещо більше, ніж те, що відбувається в школі.

2. Проведіть мозковий штурм щодо всіх позитивних і негативних аспектів шкільної системи в Україні.

3. Подумайте разом, чому протягом останніх десятиліть система освіти була саме такою і чому ця модель втратила свою перспективність.

4. Попросіть учасників об'єднатися в малі групи по 4-5 осіб. Роздайте текст з двома статтями Закону України «Про повну загальну середню освіту» та двома пунктами Концепції загальної середньої освіти.

5. Поясніть групам, що впродовж 20 хвилин вони мають визначити цінність права на освіту. Наприклад, чи є освіта доступною і безкоштовною для всіх у нашому суспільстві. Якщо ні, то для кого зроблено виключення і чому? Що перебуває в центрі уваги системи загальної середньої освіти? Яким чином можна вирішити в освітній системі питання усвідомленого вибору особистого та професійного життєвого шляху?

Частина 2: Як впливає можливість висловити свої думки на розвиток демократичних систем (або системи освіти) (60 хвилин)

1. Запитайте в учасників обговорення, хто ухвалює рішення щодо освіти, яку вони здобувають. Хто ухвалює рішення про обрання профілів для школи? Хто ухвалює рішення про вибір профілю для кожної окремої дитини? Хто є замовником і споживачем освітніх послуг?

2. Попросіть учасників(-ць) долучитися до обговорення, де їм потрібно буде розглянути питання, як саме ухвалюють рішення в їхній школі. Наприклад, хто вирішує які предмети обиратимуться, яку позакласну діяльність буде організовано протягом навчального року. Хто бере участь в управлінні школою? Як ухвалюють бюджетно-фінансові рішення? Хто долучається до цього процесу і хто має вирішальний голос? Наскільки враховується думка учнів?

3. Поясніть учасникам, що самоврядування в закладі освіти – це право учасників освітнього процесу безпосередньо та/або через громадські організації брати участь у вирішенні питань функціонування освітнього процесу в закладі освіти, захисту своїх прав та інтересів, організації дозвілля та оздоровлення, контролю та управління закладом освіти в межах визначених повноважень (Закон України «Про повну загальну середню освіту» Р. IV ст. 27, із змінами, внесеними згідно із Законами № 764-IX від 13.07.2020, ВВР, 2020, № 48, ст.431 № 1385-IX від 13.04.2021). У закладі освіти можуть діяти: органи самоврядування працівників закладу освіти; органи учнівського самоврядування; органи батьківського самоврядування.

Також, відповідно до статті 12 Конвенції про права дитини, «дитина має право висловлювати свої погляди з усіх питань, що стосуються його/її, і думці дитини має приділятися належна увага».

4. Попросіть кожну групу розглянути позитивні і негативні аспекти функціонування демократично обраного органу, де будуть представники від органів учнівського, батьківського та закладу освіти самоврядувань, а також представники громади для ухвалення рішень щодо питань освіти на місцевому рівні.

5. На наступному етапі учасники мають змогу вирішити, як створити і якими компетенціями треба наділити такий орган. Розробити план, як зробити так, щоб його робота була ефективною. Поясніть, як здійснити

SWOT-аналіз, і нагадайте групі, що для розроблення плану дій надається 30 хвилин. Результати напрацювань групи мають бути записати на великому аркуші паперу.

6. Після повернення учасників(-ць) у велике коло, групи презентують свої роботи.

Дебрифінг:

Почніть зі зворотного зв'язку – коротких коментарів учасників щодо самої справи, наскільки вона їм сподобалася, які відчуття вони пережили в процесі роботи.

Чи була вона корисною? Чому саме? Якщо ні, то чому?

Чи важко було визначити того, хто є замовником освітніх послуг? Чому?

Як вони розуміють частину статті Закону про освіту «...діяльність навчального закладу будується так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проєктувальника власного життя...»?

Хто отримає переваги від профілізації шкільної освіти? Яким чином?

Чи може бути корисним створений вами орган самоврядування? Чому?

Хто одержить користь від ефективності такого органу? Чому?

У чому полягала ваша робота під час створення органу самоврядування? Чи легко було визначити його компетенції? Чому?

Чи реальне його існування? Чому?

Поради фасилітатору:

Ознайомтесь зі статтями Закону України «Про повну загальну середню освіту» та Концепцією загальної середньої освіти, за необхідності скористайтесь іншими матеріалами для роботи з групами.

Варіація:

Якщо групи достатньо активні й зацікавлені в роботі, ви можете додати до справи ще одну частину, запропонувавши на розгляд створеного органу представників різних цільових груп освітнього процесу питання профілізації їхньої школи.

У спільному колі провести мозковий штурм, щоб визначити можливі профілі з урахуванням регіональних потреб і можливостей громади. Потрібно визначити кілька профілів.

Методом жеребкування роздати групам по одному профілю для проведення SWOT-аналізу. Результати напрацювань групи записують на великому аркуші паперу і презентують у спільному колі.

Роздатковий матеріал

Система загальної середньої освіти функціонує з метою забезпечення: всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству (Закон України «Про повну

загальну середню освіту» Р. І ст. 3, зі змінами, внесеними згідно із Законами № 764-IX від 13.07.2020, ВВР, 2020, № 48, ст.431 № 1385-IX від 13.04.2021)

У Концепції підкреслено самоцінність дитинства, те, що в школі учень не готується до життя, а повноцінно живе. Школа – це життєвий простір дитини. Тому вся діяльність навчального закладу будується так, щоб сприяти становленню особистості як творця і проектувальника власного життя, гармонізації і гуманізації стосунків між учнями і педагогами, школою і родиною на основі ідеї самоцінності дитинства, діалогу, усвідомленого вибору особистого життєвого шляху (Концепція загальної середньої освіти, 12-річна школа).

Старша школа функціонує переважно як профільна. Це створює значно кращі умови для диференційованого навчання, урахування індивідуальних особливостей розвитку учнів, які відрізняються передусім якісним складом своїх здібностей (Концепція загальної середньої освіти, 12-річна школа).

«Міф чи реальність» (Капустюк О. М.)

<i>Темати</i>	Освітня реформа: підтримка громадськістю профільної 12-річної освіти
<i>Склад групи</i>	Усвідомлення почуття відповідальності ➤ Спільна група, що складається з представників громади, учителів, батьків та журналістів ➤ Журналісти і вчителі
<i>Форми роботи</i>	• Елементи соціально-психологічної технології «КІТ-ПРО» (Гриценко, Капустюк & Пастушенко., 2021; Гриценко, Капустюк & Юрченко, 2019). • Комунікативний тренінг
<i>Чисельність групи</i>	➤ Для СПТ «КІТ-ПРО» передбачається командна робота: 10 і більше осіб (у складі однієї команди обов'язково мають бути: шестеро учнів 5-11 класів, два вчителі та двоє батьків учнів) ➤ Для тренінгу – 9 осіб і більше
<i>Час роботи</i>	90 хвилин
<i>Опис роботи</i>	Передбачається робота з картками та підготовка доповідей
<i>Цілі</i>	Накопичити знання про 12-річну профільну середню освіту та позбутись упереджень, пов'язаних з її реформуванням Розвинути вміння критично мислити та формування почуття відповідальності
<i>Матеріали</i>	Набір із 40 карток для кожної групи із 3-4 осіб, де 20 карток – з міфами щодо 12-річної профільної середньої освіти і 20 карток – реальні ситуації .

Великі аркуші паперу або папір для фліпчарта і маркери.

Скопіюйте картинки для першої частини і приклейте на звороті
Підготовка твердий папір, щоб картки були більш міцними. Виріжте потрібну кількість карток.

Алгоритм роботи:

Поясніть, що вправа присвячена темі міфів про 12-річну профільну середню освіту і складається з двох частин: частина 1 – робота в мінігрупах з картками, частина 2 – доповіді.

Частина 1: Робота з картками в мінігрупах

1. Почніть з короткого обговорення того, що учасники(-ці) розуміють під поняттям «міф», розуміють для чого їх створюють і в який спосіб їх можна розвіяти. Результати обговорення можна фіксувати на великому аркуші паперу.

2. Поясніть, що кожна група отримала по 20 карток, які були відібрані з різних джерел і стосуються 12-річної середньої профільної школи. Серед карток 10 – це міфи, до яких, з інших 10 карток, потрібно дібрати ту, де розкрито реальну ситуацію впровадження освітньої реформи.

Частина 2: Підготовка і презентація доповідей

1. Попросіть групу, яка завершила першою роботу з картками, визначити два міфи, які вони хочуть обговорити перш за все. Група, яка завершила другою, обирає два міфи вже з тих, що залишилися, потім третя і всі інші. Таким чином кожна група обирає різні міфи для підготовки доповідей.

2. Коли узгоджено і розподілено теми, у груп є 20 хвилин на обговорення обраних тем. Відправною точкою обговорення повинні бути записані на картках міфи, які протягом часу доповіді мають бути спростовані.

3. Через 20 хвилин запросіть групи до великого кола. По черзі розгляньте кожну тему. Попередьте, що для своїх доповідей групи мають по 5 хвилин та виділіть не більше 5 додаткових хвилин для запитань.

4. Після того, як усі групи розкрили свої теми, переходьте до дебрифінгу.

Дебрифінг:

Почніть зі зворотного зв'язку – коротких коментарів учасників щодо самої вправи, наскільки вона їм сподобалася, чи були труднощі з виконанням завдань. Якщо так, то в чому вони полягали.

Чи була вона корисною? Яким чином? Якщо ні, то чому?

Чи був цей метод роботи з картками корисний для того, щоб розпочати дискусію про міфологізацію профільної освіти?

Як пройшло обговорення в групах? Чи всі відчували свою співпричетність?

Як впливають міфи на впровадження освітньої реформи? Чому?

Чи можливо забезпечити підтримку профільної середньої освіти зусиллями всіх заінтересованих сторін?

У чому полягають основні проблеми щодо забезпечення підтримки 12-річної профільної середньої школи в нашій країні, громаді чи школі?

Що можете зробити ви, ваша група, ваша громада, щоб забезпечити підтримку профільної 12-річної шкільної освіти?

Поради фасилітатору:

Перед проведенням роботи ви маєте ознайомитися зі змістом усіх карток. Переконайтеся в тому, що пари карток відповідають одна одній за змістом.

Щоб полегшити підготовку доповідей, під час другої частини роботи ви можете запропонувати такі опорні запитання:

На кого саме спрямований міф, яка цільова група є до нього найбільш чутлива?

Які упередження продукує в цільовій групі, на яку спрямований?

Що зможе розвіяти цей міф (3-5 тез).

Від кого залежить спростування цього міфу?

Які заходи можна організувати для підтримки освітньої реформи?

Окремі запитання для журналістів:

За допомогою яких каналів інформації найефективніше працювати із цим міфом? Чому?

Чи є різниця у виборі каналу інформації залежно від цільової групи, на яку був спрямований міф? Чому?

Копіюючи картки, доцільно було б збільшити їхній розмір, щоб їх було легше читати. Картки можна зробити одного розміру, приклеїти на міцний папір, тоді вони будуть більш зручними в застосуванні.

Варіація:

У другій частині ви можете організувати вправу так, щоб різні групи обговорювали одну й ту саму тему. Як результат, учасники згенерують більше ідей.

Матеріал для розповсюдження

<p>Міф: Інтеграція предметів вбиває науку</p>	<p>У природі більшість явищ не належать до однієї наукової галузі. Кожне явище – це взаємодія різних процесів, які в школі прийнято вивчати окремо. У результаті учні не розуміють контексту та вивчають одні й ті самі теми на різних предметах зі значним розривом у часі.</p> <p>Щоб показати учням взаємозв'язок різних явищ, проаналізувати їх з точки зору різних сфер, і потрібна інтеграція. Та це не означає, що в школі зникнуть окремі предмети. У старших класах учні зможуть вивчати їх, обираючи більш потрібні для себе</p>
--	--

<p>Міф: Через дитиноцентризм діти сядуть учителю на голову</p>	<p>Дитиноцентризм не дорівнює відсутності правил. Дитиноцентризм означає, що все, що робиться, має бути спрямоване на розвиток і потреби дитини. Головна мета освіти – виховати людину, яка зможе реалізуватися в дорослому житті й бути щасливою. Тож освіта має враховувати особливості кожної дитини, зважати на її вподобання і допомагати розвивати сильні сторони. Водночас для ефективної роботи в класі діють правила (які учитель розробляє спільно з учнями), і педагог будує зручну для себе і дітей систему навчання</p>
<p>Міф: Профільна освіта неможлива в Україні, бо немає профільних шкіл та спеціалістів</p>	<p>Профільна освіта має впроваджуватись у 2027 році. Тож до цього часу місцеві органи самоврядування мусять розбудувати мережу профільних ліцеїв, а МОН – підготувати систему профорієнтації для учнів</p>
<p>Міф: У населеному пункті з однією школою неможливо зробити профільну школу</p>	<p>У населених пунктах з однією школою профільність можна забезпечити за рахунок різних класів. У разі наявності лише одного, наприклад математичного, класу, учні, які захочуть обрати іншу спеціалізацію, зможуть відвідувати сусідню школу – наприклад опорну</p>
<p>Міф: Немає школи – немає села. Закриють школу – помре село. З громадських місць у селі залишиться тільки цвинтар</p>	<p>Причиною, яка змушує сільські сім'ї переїжджати, є прагнення до кращих економічних можливостей у місті замість безробіття і низькооплачуваної роботи в селі. Тому врятувати село від зникнення можна лише шляхом розвитку в цьому регіоні економіки і створення привабливих робочих місць. Новою надією для збереження українських сіл стала реформа децентралізації, розпочата у квітні 2014 року. У цьому сенсі є школа в селі чи її немає вже не має значення. Першими виїжджають економічно активні сім'ї, тому в селі різко скорочується кількість дітей</p>
<p>Міф: Профільність школи звужує світогляд учнів</p>	<p>Починаючи з 5-го класу учні матимуть змогу обрати предмети для поглибленого вивчення, а решта будуть навчатися з меншим навантаженням. Крім того, у 9 класі завершиться загальний цикл предметів і близько 50% предметів можна буде обирати відповідно до профілю, що дасть змогу опанувати обрані дисципліни більш глибоко.</p>
<p>Міф: Природничі</p>	<p>Учні, не зацікавлені у професіях, пов'язаних з природничими спеціальностями, зможуть</p>

<p>спеціальності буде скасовано</p>	<p>проходити скорочений інтегрований природничий курс. Предмети не «викидаються», а інтегруються задля цілісного розуміння світу учнями. Згаданий курс поєднає фізику, хімію, біологію, географію, астрономію та екологію. Він рекомендуватиметься до проходження учням 10-11-х класів суспільно-гуманітарного, спортивного та художньо-естетичного профілів, тобто тим, які не планують здавати ЗНО з природничих предметів. У такий спосіб школи зменшать академічне навантаження учнів та дадуть їм змогу заглибитися в обрану спеціалізацію</p>
<p>Міф: Ключова причина занепаду українських шкіл – низькі зарплати</p>	<p>Ключова проблема – неефективний розподіл коштів, реформа допоможе суттєво збільшити зарплати вчителів. Так, зарплати у педагогів невеликі, проте складно це назвати «основною проблемою». Закон «Про освіту» передбачає мінімальну ставку вчителів на рівні 3-х мінімальних зарплат – 9600 гривень, проте зарплати зростатимуть поступово. Також підвищення кваліфікації вчителів збільшуватиме їхню зарплату на 10 %, а добровільна сертифікація – на 20 %.</p>
<p>Міф: У школах не залишиться місця для мов національних меншин</p>	<p>Частина предметів і надалі буде викладатися мовами національних меншин. Закон не забороняє використання мов національних меншин у школах; Закон стверджує, що мовою навчання в загальній середній школі є державна мова. Навчання в середній школі буде відбуватися не тільки українською мовою, а й включатиме предмети, які викладатимуться мовами національних меншин (Мова і література національної меншини) (пп. 6, п.1 статті 7 Закону «Про освіту»)</p>
<p>Міф: Місць у ліцеях на всіх не вистачить</p>	<p>Місцеві органи влади ведуть облік дітей та враховують спроможність кожного закладу освіти. Тому за необхідності вони зможуть забезпечити додаткові класи. А якщо заклад освіти будуть реорганізовувати або закривати, то учням забезпечать можливість навчання на відповідному рівні. Тож місця в ліцеях вистачить усім школярам</p>
<p>Міф: Ліцеї будуть далеко від дому</p>	<p>Зараз в Україні триває реформа деінституалізації, завдяки якій буде створено достатню кількість ліцеїв, щоб дітям не доводилося розлучатися з родиною, – відповідний законопроект внесено до</p>

	парламенту. Це збалансує співвідношення належної якості освіти і територіальної доступності до неї.
Міф: До ліцею важко буде дістатися	Органами місцевого самоврядування за бюджетні кошти має бути забезпечено підвезення учнів до закладу освіти, а після закінчення уроків – додому. Крім того, має бути організовано достатню кількість ліцеїв для максимального врахування принципу територіальної доступності.
Міф: У містечках із населенням до 50 тисяч ліцеїв не буде	За такої умови ліцей може бути створений, але його засновником буде не місцева громада, а обласна рада. Вона ж ухвалюватиме рішення щодо доцільності відкриття ліцею. До того ж рішення про створення ліцеїв ухвалюватимуть обласні та міські ради населених пунктів, а також усі органи місцевого самоврядування з кількістю населення менше ніж 50 тисяч мешканців
Міф: Учням ліцеїв, які приїжджатимуть з інших міст та сіл, доведеться винаймати житло	Законом передбачене створення та утримання пансіонів. Учні матимуть можливість за необхідності лишатися в них. Тобто учні матимуть право вибору та самі обиратимуть зручний для себе варіант проживання.
Міф: Після гімназії складно буде вступити до ліцею	Згодом визначать чіткі правила зарахування учнів до закладів освіти, і вони будуть єдині для всієї країни. Конкурс до ліцею проводитимуть тільки в тому разі, якщо кількість поданих заяв про зарахування перевищить загальну кількість вільних місць. Окрім того, з 2027 року до ліцею можна буде вступити за результатами ЗНО для учнів, які закінчили 9 класи
Міф: Більшість шкіл уже з 2021 року перестане приймати учнів у старші класи	У Міносвіти пояснили, що всі учні, які виявлять бажання після 9 класів продовжити навчання в школі, будуть зараховані до 10 класів. Тобто для дітей, які наразі переходять до 10-11 класу, нічого не змінюється. Жодного випускника 9 класу не позбавлять права на продовження повної загальної середньої освіти. А навчатися за новою реформою учні 10 класів почнуть з 2027 року
Міф: Діти з малозабезпечених або неблагополучних	Немає доказів, що дитина із сім'ї з обмеженими фінансовими можливостями або іншими соціальними проблемами не вміє вчитися і розвивати свої навчальні вміння. Такі школярі

сімей погано вчаться	можуть мати нижчі оцінки, але це є наслідком підвищеної тривожності, низької самооцінки, недостатнього контролю з боку батьків, пропуску занять з різних причин. Але все це ніяк не пов'язано з розумовими здібностями.
Міф: Стаж роботи вчителя впливає на успішність учня	Важливий не стаж роботи, а досвід, широта кругозору, вміння налагоджувати довірливі стосунки в класі, зацікавити дітей своїм предметом. Результати досліджень і практичної діяльності доводять, що в цьому молодий учитель не поступається старшим колегам.
Міф: У 12 класі всі будуть одруженими і з дітьми	Згідно з дослідженням GfK Ukraine, зробленим на замовлення Центру «Нова Європа», найчастіше молоді люди одружуються і народжують дітей у віці від 25 до 29 років. Наявність чи відсутність 12-го класу не впливає тут жодним чином. Окрім того, після запровадження 12-річного шкільного навчання передбачається зменшення тривалості бакалаврату до трьох років на більшості спеціальностей. Отже, сумарна кількість років, витрачених на навчання, не зміниться

**«Портрет педагога-новатора» (Марухіна & Кондратенко, 2019)
(адаптовано Капустюк О. М.)**

<i>Теми</i>	Освітня реформа: готовність до інновацій Підтримка профільної 12-річної освіти
<i>Склад групи</i>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Спільна група, що складається з представників громади, учителів, батьків та журналістів ➤ Учителі і журналісти
<i>Форми роботи</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Елементи соціально-психологічної технології «КІТ-ПРО» (Гриценко, Капустюк & Пастушенко., 2021; Гриценко, Капустюк & Юрченко, 2019). • Комунікативний тренінг
<i>Чисельність групи</i>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Для СІТ «КІТ-ПРО» передбачається командна робота: 10 і більше осіб (у складі однієї команди обов'язково мають бути: шестеро учнів 5-11 класів, два вчителі та двоє батьків учнів) ➤ Для тренінгу – 9 осіб і більше
<i>Час роботи</i>	Від 40 хвилин (залежно від кількості учасників(-ць) у групі)
<i>Опис</i>	Обговорення в малих групах та в загальному колі питань,

<i>роботи</i>	пов'язаних з упровадженням освітніх інновацій та готовності педагогів до змін як однієї з найважливіших умов успішної професійної діяльності Актуалізація змісту поняття «інновація». Визначення професійно важливих якостей педагога, необхідних для здійснення інноваційної діяльності.
<i>Цілі</i>	Усвідомлення особистого ресурсу і відповідальності щодо впровадження реформи. Ознайомлення зі специфікою впровадження інновацій у просторі освіти для висвітлення теми освітніх змін (для журналістів)
<i>Матеріали</i>	Аркуші паперу та олівці або ручки для індивідуальної роботи Аркуші паперу та олівець або ручка для кожної групи для ведення записів Великий аркуш паперу (формат А3) або папір для фліпчарта Маркери

Алгоритм роботи:

Частина 1. Обговорення в спільному колі та індивідуальна робота.

1. Почніть з короткого обговорення того, що учасники(-ці) розуміють під поняттям «інновація».

2. Запропонуйте мозковий штурм для того, щоб дібрати асоціації на кожну букву слова «інновація» таким чином, щоб слова-асоціації розкривали це поняття або були пов'язані з його розумінням.

3. Підбиваючи підсумки мозкового штурму, уточніть, що слово «інновація» походить з латини. У перекладі воно означає оновлення, зміни, уведення, запровадження чогось нового. Поняття інновація визначається і як нововведення, і як процес упровадження його в практику.

4. Поясніть, що однією з важливих умов успішної діяльності педагога як професіонала Нової української школи є готовність до запровадження освітянських змін, інновацій. Для цього сучасний педагог має володіти набором певних особистісних характеристик, професійних якостей.

5. Роздайте аркуші паперу і ручки кожному(ній) учаснику(-ці) і попросіть упродовж 5 хвилин скласти список якостей, потрібних педагогу для реалізації інноваційної діяльності.

Частина 2. Робота в малих групах та презентації.

1. Об'єднайте учасників(-ць) у малі групи по 3-4 особи.

2. Скажіть, що наступним завданням є обговорення індивідуальних списків якостей кожного члена підгрупи та складання єдиного списку характеристик, прийняттого для всіх. На це завдання відводиться 5 хвилин.

3. Запропонуйте підгрупам із загального списку обрати три будь-які якості за бажанням та підготувати три сценки-пантоміми і презентувати їх, не називаючи ці якості, у спільному колі. А всі інші учасники(-ці) мають вгадати якість, про яку йдеться.

<i>Склад групи</i>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Спільна група, що складається з представників громади, учителів, батьків та журналістів ➤ Учителі і журналісти
<i>Форми роботи</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Елементи соціально-психологічної технології «КІТ-ПРО» (Гриценок, Капустюк & Пастушенко., 2021; Гриценок, Капустюк & Юрченко, 2019). • Комунікативний тренінг
<i>Чисельність групи</i>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Для <i>СПТ «КІТ-ПРО»</i> передбачається командна робота: 10 і більше осіб (у складі однієї команди обов'язково мають бути: шестеро учнів 5-11 класів, два вчителі та двоє батьків учнів) ➤ Для <i>тренінгу</i> – 8 і більше осіб
<i>Час роботи</i>	60 хвилин (залежно від кількості учасників(-ць) у групі)
<i>Опис роботи</i>	Робота в малих групах та обговорення в спільному колі
<i>Цілі</i>	<p>Усвідомлення психологічних бар'єрів на шляху впровадження інновацій та шляхів їх подолання.</p> <p>Усвідомлення особистого ресурсу і відповідальності щодо впровадження реформи.</p> <p>Отримання більш глибокої інформації для висвітлення освітніх змін (для журналістів)</p>
<i>Матеріали</i>	<p>Аркуші паперу та олівець або ручка для кожної групи для ведення записів.</p> <p>Великі аркуші паперу (формат А3) або папір для фліпчарта для кожної групи.</p> <p>Маркери</p>
<i>Підготовка</i>	Роздрукуйте інформаційні матеріали з переліком інноваційних бар'єрів для кожної малої групи.

Алгоритм роботи:

1. Почніть з короткого обговорення того, що учасники(-ці) розуміють під поняттям «інноваційні бар'єри».
2. Запропонуйте учасникам(-цям) по колу назвати інноваційні бар'єри, що можуть стати на заваді реалізації освітньої реформи.
3. Зафіксуйте всі висловлювання на великому аркуші паперу. Оберіть кілька означених бар'єрів і проведіть дискусію щодо причин виникнення цих бар'єрів та умов їх подолання.
4. Поясніть, що в такий спосіб слід проаналізувати всі зазначені в інформаційному листку бар'єри, які ускладнюють процес упровадження інновацій, і через 30 хвилин презентувати свої напрацювання.
5. Скажіть, що для цієї роботи потрібно об'єднатися в малі групи по 4-5 осіб. У процесі обговорення кожна група має на великому аркуші паперу записати бар'єри, причини їх виникнення та шляхи подолання.

6. Виділіть кожній групі по 5 хвилин для доповідей і по 3 хвилини на обговорення.

Обговорення:

Почніть зі зворотного зв'язку – коротких коментарів учасників щодо самої вправи, наскільки вона їм сподобалася, чи були труднощі з виконанням завдань. Якщо так, то в чому вони полягали.

Чи була вправа корисною? Чому?

Чи легко було пригадати ті думки та висловлювання, які можуть бути бар'єрами на шляху інновацій? Чому?

Що викликає у людей тривогу і страх? Чому?

Який спосіб для подолання інноваційних бар'єрів ви вважаєте найефективнішим? Чому?

Наскільки часто в роботі ви стикаєтеся з інноваційними бар'єрами? Як ви думаєте, чому?

Які саме інноваційні бар'єри заважають вашій роботі?

Чи хотіли б ви отримати професійну підтримку щодо подолання інноваційних бар'єрів? Яку саме?

Для журналістів можна запропонувати такі питання:

Яким має бути матеріал про бар'єри, що ускладнюють процес упровадження інновацій? Чому?

Які канали подання інформації найкраще для цього використовувати?

Чи легко готувати такий матеріал? Чому?

Якої інформації вам не вистачає?

Яка була б вам потрібна професійна підтримка для цього?

Поради фасилітатору:

Ви можете замінити будь-яке питання на інше, змінити їх кількість за необхідності, щоб адаптувати завдання до інтересів та рівня кожної конкретної групи.

Тренінг для журналістів доцільно організувати разом з учителями, що сприятиме більш продуктивній роботі і відобразить реальний стан справ.

Матеріал для розповсюдження.

«Це у нас вже є».

«Це у нас не вийде».

«Це не вирішує наших головних проблем».

«Це вимагає доопрацювання».

«Тут не все рівноцінне».

«Є й інші пропозиції».

До інноваційних бар'єрів можна віднести і бар'єри творчості:

схильність до конформізму (пристосуванство, пасивне прийняття чинного порядку, правил), що виражається в прагненні бути схожим на інших людей, не відрізнятися від них своїми судженнями і вчинками;

страх стати «білою вороною», бути не таким як інші, опинитися внаслідок цього в ізоляції;

страх здатися занадто екстравагантним, незвичним для сприйняття і розуміння іншими;

страх отримати негативну реакцію з боку іншої людини, чию позицію ми критикуємо. Побоювання такої реакції нерідко стає перешкодою на шляху до розвитку власного творчого мислення;

особистісна тривожність, невпевненість у собі, негативне самосприйняття, що характеризується заниженою самооцінкою, боязню відкрито висловлювати свої ідеї;

ригідність мислення, яку можна розглядати як схильність використовувати здобуті знання без їх невинного оновлення.

ГЛОСАРІЙ

Мета цього глосарію – дати користувачам коротке пояснення основних понять і термінів, використаних у методичних рекомендаціях

Громадська думка – сукупність думок та оцінок, що характеризують консолідоване ставлення масової свідомості до найбільш значущих та актуалізованих проблем, подій і фактів економіки, політики, культури, суспільного життя тощо.

Дискусія групова – метод групового обговорення, який дає змогу виявити спектр думок та можливі способи розв'язання проблеми, а також дійти учасникам спільного рішення щодо її вирішення.

Інновації в освіті – процес творення, упровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у результаті чого підвищуються показники (рівні) досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно нового стану.

Інноваційний бар'єр – психологічний, внутрішньоособистісний, зумовлений як індивідуальними особливостями людини, так і соціально-психологічними особливостями тієї спільноти, до якої вона належить. Зовні цей бар'єр виявляється в захисних висловлюваннях, які часто відображають стереотипи, що є в суспільстві щодо конкретних інновацій.

Комунікація – процес обміну повідомленнями, що містять інформацію, знання, ідеї тощо, який ґрунтується на спільному (однаковому) розумінні використовуваних понять, значень, символів; обмін смислами за допомогою спільної системи символів.

Метод знаходження консенсусу – метод ухвалення групового рішення, коли воля більшості учасників урівноважується відсутністю заперечень з боку хоча б одного з учасників.

Партнерство в освітній системі – співпраця освітян з учнями, їхніми батьками, мета якої – забезпечити якість освіти.

Соціально-психологічна технологія (СПТ) – як теоретично обґрунтований елемент механізму управління змінами є системою (сукупністю) підходів, принципів, методів, процесів, процедур, способів, прийомів, організаційних засобів, знань та дій у вигляді прикладного алгоритму організації взаємодії, що задає зміст, тривалість, характер і порядок здійснення процедур, у результаті реалізації яких досягається заданий результат.

СПТ «КІТ-ПРО» (комплексна інтерактивна технологія підтримки реформи освіти) – система засобів реалізації модульного ігрового алгоритму (у формі «Конкурсу...»), який задає зміст, тривалість, характер і порядок здійснення процедур командної взаємодії з дослідження положень реформи освіти та оволодіння ними з метою зростання рівня її підтримки. Ця мета реалізується в підвищенні рівня суб'єктності учасників освітнього процесу завдяки зростанню прихильності, проактивності, зацікавленості та

причетності.

Стейкхолдери (англ. Stakeholders) – зацікавлені сторони, фізичні та юридичні особи, які мають інтерес до діяльності організації, тобто певною мірою залежать від неї або можуть впливати на її діяльність. Іноді їх називають групами інтересів або групами впливу.

Фасилітатор – людина, яка забезпечує успішну групову комунікацію.

КОРИСНА ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз, Г. М., & Мельник, А. Ю. (2020). Інформація та соціальна інформація як предметна сфера психологічних та міждисциплінарних досліджень. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*, 14(43), 10–32. URL: [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2020-14\(43\)-10-32](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2020-14(43)-10-32)
2. *Готовність учителя до роботи в умовах профільного навчання.* <https://shag.com.ua/gotovnistе-uchitelya-do-roboti-v-umovah-profilenogo-navchannya.html>
3. Гриценко, Л. І., Капустюк, О. М., & Пастушенко, В. С. (2021). Аналіз використання комплексної інтерактивної технології підтримки освітніх реформ – «КІТ-ПРО». У Максименко, С. Д. (Ред.), *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми*, 74–90. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/726054>
4. Гриценко, Л. І., Капустюк, О. М., & Юрченко, В. І. (2019). Конкурс-квест як технологія підтримки освітніх змін. *Вісник психології і педагогіки*, Вип. 25. URL: http://www.psyh.kiev.ua/Збірник_наук._праць._-_Випуск_25
5. Дубняк, К. (2015). Роль засобів масової інформації у маніпулюванні суспільною свідомістю. *Сучасні виклики для соціально значущої медіадіяльності: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених*. Київ: Ін-т журналістики, 144–148.
6. Закон України «Про освіту» № 2145-VIII (2017, 5 вересня). *Відомості Верховної Ради*, 2017, № 38-39, 380
7. Капустюк, О. М., & Пастушенко, В. С. (2021). Супротив педагогічної спільноти реформам у сфері загальної середньої освіти як соціально-психологічна проблема. *Психологічні виміри особистісної взаємодії суб'єктів освітнього простору в контексті гуманістичної парадигми: матеріали II всеукраїнської конференції з міжнародною участю (Київ, 21 березня 2019 р.)*. Міжнар. вид. платформа “Fundamental And Applied Researches In Practice Of Leading Scientific Schools”, 281–285. URL: https://fdotadotr.files.wordpress.com/2019/06/d09cd0b0d182d0b5d180d196d0b0d0bbd0b8_d094d180d183d0ba.pdf
8. Капустюк, О. М., & Пастушенко, В. С. (2021). Психологічні особливості ставлення педагогів до змін в освіті та готовність до підтримки ними освітньої реформи. У Максименко, С. Д. (Ред.), *Освітній простір у контексті гуманістичної парадигми: психологічні пріоритети сучасності*. Київ–Оттава: Ін-т психології ім. Г. С. Костюка НАПН України, Canadian publishing office “Accent Graphics Communications & Publishing”, 87–97. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725180>.
9. Капустюк, О. М., & Пастушенко, В. С. (2021). Работа с сообществами (с громадами): понимание необходимости профилирования школы для улучшения их жизни. *XXI аср психологияси, Халқаро илмий-амалий конференция материаллари. Бухоро*, 102–104.

10. Карлова, В. В. (2007). Вплив засобів масової інформації на формування української національної свідомості. *Державне управління: теорія та практика*. Взято з: <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07kvvunc.htm>
11. *Компас: посібник з освіти в галузі прав людини за участі молоді*. (2002). Взято з: <http://humra.org/wp-content/uploads/2016/03/CoE-Compass-RUS.pdf>
12. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року № 988-р. (2016, 14 грудня). *Урядовий кур'єр*, 2016, № 246.
13. Таран, В. (Ред.). (2018). *Міфи та правда про освітню та медичну реформи. Практичний посібник для журналістів*. Київ: Центр політичних студій та аналітики «Ейдос».
14. *Перспективні форми дошкільної освіти в Україні, базовані на принципах дружності до дитини (публікація UNICEF Ukraine): стислий огляд звіту* (2019). URL: <http://knowledge.org.ua/uk/perspektivni-formi-doshkilnoi-osviti-v-ukraini-bazovani-na-principah-druzhnosti-do-ditini-publikacija-unicef-ukraine-stislj-ogljad-zvitu/>
15. Про затвердження Положення про освітній округ і опорний заклад освіти, №532, (2019, 19 червня). *Офіційний вісник України*, 2019 р., № 51, ст. 1749
16. Марухіна, І. В., & Кондратенко, Л. О. (Ред.). (2019). *Психологічний супровід упровадження Нової української школи: методичні рекомендації*. Суми, НВВ КЗ СОІППО, 88.
17. Сотніченко, І. І. *Модель підготовки вчителів до профільного навчання старшокласників у системі підвищення кваліфікації*. Взято з: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/4/statti/2sotnichenko/2sotnichenko.htm
18. Ткаченко, Л. М., & Ковальчук, В. І. (2014). *Стандарти громадсько-активної школи: лідерство*. Київ: Плеяди.
19. Товкало, М. Я. (2014.1). *Стандарти громадсько-активної школи: залучення батьків*. Київ: Плеяди.
20. Товкало, М. Я. (2014.2). *Стандарти громадсько-активної школи: розвиток громади*. Київ: Плеяди.
21. Станкевич, Б. (2008). Політичні маніпуляції в інформаційній сфері під час проведення виборчих кампаній в Україні. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*, 20, 124–129.
22. Video.detector.media. (2021, 6 листопада). *Як висвітлювати освітню реформу*. <https://video.detector.media/special-projects/yak-vysvitlyuvaty-osvitnyu-reformu-i46>